

VLAAMSEINTERUNIVERSITAIRERAAD

DE ONDERWIJSVISITATIE PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN - SOCIALE EN CULTURELE AGOGIEK

Een onderzoek naar de kwaliteit van de opleidingen
pedagogische wetenschappen en
sociale en culturele agogiek
aan de Vlaamse universiteiten

Brussel, november 1999

In dit rapport brengt de visitatiecommissie pedagogische wetenschappen-sociale en culturele agogiek verslag uit over haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van het onderzoek dat zij in de periode maart-april 1999 heeft verricht naar de kwaliteit van de academische opleidingen pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek aan de Vlaamse universiteiten. Dit initiatief kadert in de werkzaamheden van de betrokken universiteiten en van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VL.I.R.) met betrekking tot de kwaliteitszorg van het academisch onderwijs. Hoewel de visitatie afzonderlijk in Vlaanderen plaatsvond, moet ze tevens gesitueerd worden in de bestaande samenwerking tussen de VL.I.R. en zijn Nederlandse tegenhanger, de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU). Dit komt onder meer tot uiting in de gehanteerde procedure.

Het rapport is in de eerste plaats bedoeld voor de betrokken opleidingen en faculteiten, en is in het bijzonder gericht op kwaliteitshandhaving en -verbetering.

Belangrijk hierbij is de opmerking van de commissie dat het in eerste instantie de bedoeling is dat haar rapport binnen elke faculteit aanleiding geeft tot discussie over op welke punten de betrokkenen zelf binnen de gegeven randvoorwaarden verbetering nodig en mogelijk achten. Daarnaast kan ook gehoopt worden dat het rapport voor de opleidingen aanleiding is om, waar mogelijk en zinvol, in onderling overleg te werken aan de verdere optimalisering van de positief beoordeelde kwaliteit.

Vastgesteld kan worden dat de universiteiten steeds meer belang hechten aan de kwaliteitszorg in het algemeen, en aan de opvolging van de aanbevelingen van visitatiecommissies in het bijzonder. Gelet op de inspanningen van de universiteiten terzake ben ik ervan overtuigd dat ook aan de aanbevelingen van de visitatiecommissie pedagogische wetenschappen-sociale en culturele agogiek waar mogelijk gevolg zal worden gegeven.

Naast het leveren van een bijdrage tot kwaliteitshandhaving en -verbetering, moet het rapport tevens de bredere samenleving inlichten over de verschillende aspecten van het academisch onderwijs in de pedagogische wetenschappen en de sociale en culturele agogiek, en informatie verschaffen over de wijze waarop de betrokken opleidingen omgaan met de kwaliteit van het onderwijs. Aan deze opdracht wordt ruimschoots voldaan, niet alleen in de opleidingsrapporten, maar ook in het algemeen gedeelte van het rapport waarin de situatie aan de verschillende universiteiten op een aantal kwaliteitsaspecten wordt vergeleken.

De lezer moet zich echter terdege realiseren dat de rapportering van de visitatiecommissie slechts één fase is in het proces van kwaliteitszorg en dat het voorliggende rapport slechts een momentopname biedt van het academisch onderwijs in de pedagogische wetenschappen en de sociale en culturele agogiek.

De commissie dankt in haar inleiding al diegenen die binnen de universiteiten bij de voorbereiding en uitvoering van deze visitatie waren betrokken. Ik sluit mij graag bij deze dank aan. Daarenboven is de VL.I.R. in het bijzonder veel dank verschuldigd aan de Voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor de deskundigheid en de inzet waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd.

Els Witte

Voorzitter VL.I.R.

Inhoud

Voorwoord	2
Deel 1: Algemeen deel	5
I. De onderwijsvisitatie pedagogische wetenschappen-sociale en culturele agogiek	7
1. Inleiding	7
2. De betrokken opleidingen	7
3. De visitatiecommissie	8
3.1. Samenstelling	8
3.2. Taakomschrijving	8
3.3. Werkwijze	9
4. Korte terugblik op de visitatie	9
5. Opzet en indeling van het rapport	10
II. Het referentiekader	11
1. Inleiding	11
2. Uitgangspunten	11
3. Minimumeisen ten aanzien van de opleiding	12
3.1. De doelstellingen van de opleiding	12
3.2. De eindtermen van de opleiding	13
4. Minimumeisen ten aanzien van de opbouw van het programma	13
4.1. De eerste kandidatuur	13
4.2. Het vervolg van de opleiding	13
5. Randvoorwaarden	14
5.1. Kwaliteitszorg	14
5.2. Faciliteiten en infrastructuur	14

III. De opleidingen in vergelijkend perspectief	17
1. Doelstellingen van de opleiding	17
2. Het programma	18
2.1. Opbouw van het programma	18
2.2. Inhoud van het programma	19
2.3. Gebruikte werkvormen	20
2.4. Toetsing	21
2.5. Vaardigheden van studenten	21
3. Stage en eindverhandeling/scriptie	22
3.1. Stage	22
3.2. Eindverhandeling/scriptie	22
4. De student en zijn/haar onderwijs	24
4.1. Instroom en totaal aantal studenten	24
4.2. Slaagcijfers en rendementen	24
4.3. Gemiddelde studieduur	24
5. Studeerbaarheid	25
5.1. Studietijd	25
5.2. Studievoorzichting en -begeleiding	25
6. De faciliteiten	26
7. De afgestudeerden	26
8. De staf	27
9. Internationalisering	28
10. Interne kwaliteitszorg	28
Deel 2: Opleidingsrapporten	29
1. Universiteit Gent - de opleiding pedagogische wetenschappen	31
2. Katholieke Universiteit Leuven - de opleiding pedagogische wetenschappen	45
3. Vrije Universiteit Brussel - de opleiding pedagogische wetenschappen	57
4. Vrije Universiteit Brussel - de opleiding sociale en culturele agogiek	69
Bijlagen	
Bijlage 1: Personalialia van de leden van de visitatiecommissie	81
Bijlage 2: Bezoekschema's	83

DEEL I
ALGEMEEN DEEL

I. De onderwijsvisitatie pedagogische wetenschappen-sociale en culturele agogiek

1. Inleiding

In dit rapport brengt de visitatiecommissie pedagogische wetenschappen-sociale en culturele agogiek verslag uit van haar bevindingen over de academische opleidingen pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek aan de Vlaamse universiteiten die zij in de periode maart-april 1999, in opdracht van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VL.I.R.), heeft gevisiteerd.

De commissie heeft getracht om, ingevolge haar opdracht, zich een zo goed mogelijk beeld te vormen van de kwaliteit van de betrokken opleidingen en van de wijze waarop binnen het kader van deze opleidingen met de kwaliteit wordt omgegaan.

Over elk van de door haar bezochte opleidingen heeft de visitatiecommissie een facultair rapport geschreven. In deze rapporten worden de conclusies en aanbevelingen per opleiding weergegeven. Op basis van de facultaire rapporten heeft de visitatiecommissie het algemene rapport opgesteld, waarin de belangrijkste conclusies en aanbevelingen per thema en vergelijkenderwijs worden aangeboden. Hierdoor krijgen de opleidingen onder meer de mogelijkheid om zich te situeren ten opzichte van elkaar.

2. De betrokken opleidingen

De visitatiecommissie heeft de opleidingen pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek bezocht aan de volgende universiteiten:

- van 1 t/m 3 maart 1999: Universiteit Gent
- van 8 t/m 10 maart 1999: Katholieke Universiteit Leuven
- van 26 t/m 28 april 1999: Vrije Universiteit Brussel

3. De visitatiecommissie

3.1. Samenstelling

De visitatiecommissie pedagogische wetenschappen-sociale en culturele agogiek werd ingesteld door de VL.I.R. bij besluit van 16 december 1998.

De commissie had de volgende samenstelling:

Voorzitter:

- **Prof. dr. W.H.F.W. Wijnen**, hoogleraar ontwikkeling en onderzoek van hoger onderwijs, Universiteit Maastricht.

Leden:

- **Prof. dr. T. Beckers**, hoogleraar vrijetijdwetenschappen, Katholieke Universiteit Brabant¹.
- **Prof. dr. G. De Corte**, hoogleraar onderwijskunde, Universitaire Instelling Antwerpen.
- **Prof. dr. B. Spiecker**, hoogleraar theoretische en historische pedagogiek, Vrije Universiteit Amsterdam.
- **Prof. dr. A.Th.G. van Gennep**, emeritus hoogleraar orthopedagogiek, Universiteit van Amsterdam.
- **Prof. dr. B. van Gent**, hoogleraar pedagogische wetenschappen, in het bijzonder m.b.t. de sociale en culturele vorming van volwassenen, inclusief de voorlichtingskunde, Universiteit Leiden.

Mevr. A. Van Linthoudt, stafmedewerker onderwijsbeleid en kwaliteitszorg verbonden aan het VL.I.R.-secretariaat, trad op als secretaris van de commissie.

Voor een kort curriculum vitae van de leden van de visitatiecommissie wordt verwezen naar bijlage 1.

3.2. Taakomschrijving

De taak van de visitatiecommissie, die in het instellingsbesluit is omschreven, was:

- a. op basis van de door de faculteiten aan te leveren informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken, zich een oordeel te vormen over de kwaliteit van de opleiding (inclusief de kwaliteit van de afgestudeerden) en over de kwaliteit van het onderwijsproces (inclusief de kwaliteit van de onderwijsorganisatie), mede gelet op de eisen/verwachtingen die voortvloeien uit de facultaire taak iedere student voor te bereiden op de zelfstandige beoefening van de wetenschap of de beroepsmatige toepassing van wetenschappelijke kennis;
- b. het doen van aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

1. Prof. dr. T. Beckers werd aan de visitatiecommissie toegevoegd met het oog op de beoordeling van de vrijetijdsagogiek, en heeft alleen deelgenomen aan de bezoeken aan de RUG en de VUB.

3.3. Werkwijze

De commissie hield haar installatievergadering op 23 februari 1999. Tijdens deze vergadering heeft de commissie een referentiekader geformuleerd (zie algemeen deel, hoofdstuk II.), waarin de minimumeisen werden vastgelegd waaraan de opleidingen pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek naar haar opvatting zouden moeten voldoen. Voorts werden er de zelfstudies besproken en het programma van de bezoeken opgesteld.

De bezoeken zijn aan alle universiteiten volgens een analoog stramien verlopen en duurden twee en een halve dag. Aan de VUB, waar naast de opleiding pedagogische wetenschappen ook de opleiding sociale en culturele agogiek werd gevisiteerd, werd het bezoek uitgebreid tot drie volledige dagen².

Bij het begin van het bezoek vond een voorbereidende vergadering van de visitatiecommissie plaats. Daarna volgden gesprekken met het faculteitsbestuur en de opstellers van de zelfstudie, afzonderlijk met studenten en AP-leden uit de opleidings- of onderwijscommissie, de kandidatuursstudenten, de licentiestudenten, de AAP-leden en bursalen, de ZAP-leden eerste en tweede cyclus, afgestudeerden, verantwoordelijken voor studieadvies en -begeleiding, ombudspersonen en verantwoordelijken voor internationalisering. In elk programma werd tevens de mogelijkheid tot bijkomende gesprekken voorzien. Deze konden plaatsvinden op verzoek van de visitatiecommissie zelf of op verzoek van betrokken personen uit de bezochte universiteit. 's Avonds volgde een kennismaking met vertegenwoordigers van de academische overheid, van de faculteit en met de opleidingsverantwoordelijken.

Verder heeft de commissie kennis genomen van bijkomende informatie, zoals eindverhandelingen/scripties, verslagen, schriftelijk studiemateriaal, tijdschriften en handboeken, door de opleidingen ter beschikking gesteld. Tevens werden onderwijsruimten, computerfaciliteiten en bibliotheken bezocht.

Aan het einde van elk bezoek werden, na intern beraad van de visitatiecommissie, de voorlopige bevindingen mondeling gepresenteerd aan de gevisiteerde opleiding.

Als laatste stap in het visitatieproces heeft de commissie haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen in voorliggend rapport vastgelegd. Hierbij werden zowel de deelrapporten als het vergelijkend deel voor reactie teruggekoppeld naar de betrokken opleidingen.

4. *Korte terugblik op de visitatie*

De commissie hoopt met dit rapport een constructieve bijdrage te hebben geleverd tot de kwaliteit van de opleidingen pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek in Vlaanderen. Zij is er zich van bewust dat haar opvattingen op een aantal punten afwijken van deze van de instellingen zelf en dat zij wellicht aanbevelingen heeft geformuleerd waar de faculteiten het niet mee eens zijn. Volgens de commissie moet het in eerste instantie de bedoeling zijn dat dit rapport binnen elke faculteit aanleiding geeft tot discussie en dat wordt nagegaan op welke punten de faculteit zelf verbetering nodig acht, en in welke mate dit binnen de gegeven randvoorwaarden te verwezenlijken is.

2. De bezoekschema's van de visitatiecommissie zijn toegevoegd als bijlage 2.

Het is belangrijk voor ogen te houden dat het voorliggende rapport slechts de weergave kan zijn van een momentopname en dat het op een aantal punten al voorbijgestreefd zal zijn op het moment van publicatie.

De visitatiecommissie heeft haar opdracht met genoegen uitgevoerd. Zij wenst haar dank uit te spreken ten aanzien van al diegenen die binnen de universiteiten bij de voorbereiding en uitvoering van deze visitatie waren betrokken. De commissie heeft de gastvrijheid waarmee zij door de verschillende instellingen werd ontvangen ten zeerste op prijs gesteld. In het bijzonder heeft zij waardering voor de grote openheid waarmee de gesprekken werden gevoerd.

De commissie hoopt dat realisaties en werkwijzen van de ene universiteit de andere zullen inspireren en motiveren, en dat haar rapport binnen de universiteiten een bijdrage zal leveren tot de verdere optimalisering van het academisch onderwijs in de pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek.

Tenslotte hoopt de visitatiecommissie dat voorliggend rapport in zijn geheel ook nuttige informatie verschaft aan de buitenwereld over de verschillende aspecten van het academisch onderwijs in de pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek in Vlaanderen en een goed inzicht geeft in de kwaliteit van de gevisiteerde opleidingen.

5. Opzet en indeling van het rapport

Voorliggend rapport bestaat uit twee delen. In een eerste deel beschrijft de commissie in hoofdstuk II het referentiekader waarvan zij is uitgegaan bij de beoordeling van de gevisiteerde opleidingen. Tevens worden in dit deel in hoofdstuk III de belangrijkste algemene aanbevelingen en conclusies weergegeven.

In het tweede deel van het rapport brengt de commissie verslag uit over de verschillende opleidingen die zij heeft gevisiteerd. De commissie is in het algemeen tevreden over de kwaliteit van de gevisiteerde opleidingen. Toch doet zij in de deelrapporten een aantal concrete aanbevelingen om waar mogelijk te komen tot een verbetering van de kwaliteit. De lezer zal merken dat deze aanbevelingen telkens cursief worden weergegeven. De commissie is er zich van bewust dat op deze manier de aanbevelingen misschien scherper worden belicht dan de positieve beoordelingen. Men dient echter voor ogen te houden dat de rapporten op de eerste plaats bedoeld zijn om de opleidingen te helpen bij het verder optimaliseren van hun kwaliteit. Door op deze wijze de concrete aanbevelingen uit de tekst te lichten, meent de commissie de opleidingen behulpzaam te zijn bij het geven van opvolging aan het visitatierapport. Verder wil de commissie, door de aanbevelingen niet in een apart hoofdstuk achter aan de rapporten te herhalen, maar ze telkens in de tekst weer te geven, voorkomen dat ze buiten hun context worden gelezen.

Tenslotte wenst de commissie ook op te merken dat, wanneer zij een aspect als 'voldoende' beoordeelt, dit aspect volgens haar wel aan de vereisten voldoet, maar dat toch nog verbetering mogelijk is.

II. Het referentiekader³

1. Inleiding

Bij de beoordeling van de opleidingen pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek is de visitatiecommissie uitgegaan van de doelstellingen die de verschillende opleidingen zichzelf hebben gesteld. Respect voor de eigenheid van een opleiding en voor de diversiteit van dezelfde opleiding over de verschillende universiteiten heen veronderstelt immers dat in de eerste plaats wordt nagegaan of elke opleiding erin slaagt de eigen doelstellingen te realiseren. Dit neemt echter niet weg dat van elke opleiding mag worden verwacht dat zij een aantal minimumeisen verwezenlijkt. Daarom heeft de commissie de door de opleidingen gestelde doelstellingen en de manier waarop deze worden ingevuld ook getoetst aan de door haar geformuleerde minimumeisen, welke in onderstaand referentiekader worden weergegeven.

Het referentiekader omvat een aantal algemene uitgangspunten, de minimumeisen ten aanzien van de inhoud van de programma's, de minimumeisen ten aanzien van de opbouw van de programma's, en een aantal randvoorwaarden die moeten worden vervuld.

Tot slot moet worden opgemerkt dat de commissie dit referentiekader noch vóór, noch tijdens de bezoeken expliciet heeft bekend gemaakt, om de instellingen toe te laten onbevangen met de commissie van gedachten te wisselen over het eigen functioneren. Uiteraard is het referentiekader wel impliciet gebleken uit vragen en suggesties tijdens de gesprekken en uit de voorlopige conclusies tijdens de mondelinge rapportering.

2. Uitgangspunten

De universitaire opleidingen pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek hebben tot doel de studenten op te leiden voor beroepsuitoefening op een hedendaags wetenschappelijk niveau. Het kan hier zowel gaan om de uitoefening van het beroep in het praktijkveld als het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek, inclusief het volgen van de doctoraatsopleiding.

3. De visitatiecommissie heeft zich bij het opstellen van dit referentiekader enerzijds gebaseerd op het referentiekader dat werd gehanteerd bij de visitatie Pedagogiek in Nederland (VSNU, 1998), en anderzijds op de Gids voor de Onderwijsvisitaties (VSNU, januari 1995) en de Gids voor de Onderwijsvisitaties - Onderdelen aangepast aan de Situatie in Vlaanderen (V.L.I.R., januari 1997).

Dit uitgangspunt heeft consequenties voor de kennis, vaardigheden en attitudes die de afgestudeerden verworven moeten hebben, en daarmee voor de inhoud en het karakter van de opleiding.

a. Voor de afgestudeerden geldt dat deze:

- moeten beschikken over kennis en vaardigheden die hen in staat stellen het beroep van pedagoog/agoog op een wetenschappelijk niveau uit te oefenen;
- in brede zin in staat moeten zijn de voor de beroepsuitoefening relevante nationale en internationale wetenschappelijke ontwikkelingen in het vakgebied kritisch te evalueren en toe te passen;
- in staat moeten zijn, individueel of in groepsverband, tot het identificeren, formuleren en oplossen van complexe vraagstukken in het betrokken vakgebied;
- vaardigheden moeten hebben op het gebied van mondelinge en schriftelijke presentatie van inzichten en resultaten, ook aan niet-vakgenoten en in groepsverband;
- in staat moeten zijn de maatschappelijke functie van de pedagogiek/agogiek kritisch te volgen en te beoordelen.

b. Voor de opleiding geldt dat deze:

- wetenschappelijk moet zijn, dit wil zeggen zich moet oriënteren op wetenschappelijke normen, waarden, theorieën, methoden, ontwikkelingen, toepassingsmogelijkheden, enz.;
- kennis over en inzicht in het vakgebied moet bieden, en dit in de breedte met voldoende verdieping in deelgebieden;
- een acceptabel evenwicht moet bieden tussen breedte en diepgang per deelgebied;
- mogelijkheden moet bieden voor een grondige bestudering van vaktypische methodologie en theorie, en tegelijkertijd voldoende aandacht dient te schenken aan ondersteunende disciplines;
- garantie moet bieden ten aanzien van de kwaliteit van het bij de opleiding betrokken personeel, de studiemiddelen en de examenvormen;
- over adequate materiële voorzieningen moet beschikken.

3. Minimumeisen ten aanzien van de inhoud van de opleiding

Op grond van de onder 2. beschreven uitgangspunten meent de visitatiecommissie dat aan de te visiteren opleidingen wetenschappelijk en maatschappelijk gezien de volgende eisen ten aanzien van de inhoud van het programma mogen worden gesteld:

3.1. De doelstellingen van de opleiding

Teneinde goede afgestudeerden af te leveren moet, naar de mening van de visitatiecommissie, de opleiding zich tot doel stellen de studenten:

- te introduceren in de voornaamste ontwikkelingen en huidige inzichten in de pedagogiek/agogiek;
- kennis te laten maken met de voornaamste theoretische (inclusief wijsgerige en historische) en methodologische grondslagen van de pedagogiek/agogiek;

- inzicht te geven in de vakliteratuur en vaardigheid te verschaffen in het vinden van en werken met verschillende informatiebronnen;
- in te werken in voor de pedagogiek/agogiek relevante ondersteunende disciplines;
- te leren zelfstandig en in teamverband problemen te identificeren, formuleren en op te lossen;
- te leren om kennis, inzicht en vaardigheden in probleemoplossen in woord en geschrift over te dragen.

3.2. De eindtermen van de opleiding

Naar de mening van de visitatiecommissie mag verwacht worden dat een wetenschappelijk gevormd pedagoog/agoog:

- in voldoende mate probleemoplossend vermogen en wetenschappelijke attitude heeft ontwikkeld om functies buiten de universiteit op wetenschappelijk verantwoord niveau met de daarvoor benodigde praktische vaardigheden te kunnen vervullen;
- in staat is deel te nemen aan wetenschappelijk onderzoek, inclusief het volgen van de doctoraatsopleiding.

4. Minimumeisen ten aanzien van de opbouw van het programma

Op grond van de onder 2. beschreven uitgangspunten meent de visitatiecommissie dat aan de te visiteren opleidingen wetenschappelijk en maatschappelijk gezien de volgende eisen ten aanzien van de opbouw van het programma mogen worden gesteld:

4.1. De eerste kandidatuur

- De overdracht van kennis en vaardigheden dient gericht te zijn op het gehele vakgebied, zodat de student een representatief beeld krijgt van het vervolg van de studie in de latere studie jaren (oriënterende functie).
- Er moet voldoende aandacht zijn voor verschillende werk- en toetsvormen.
- De eerste kandidatuur moet voldoende selectief zijn (selecterende en determinerende functie).

4.2. Het vervolg van de opleiding

- In de latere studie jaren dient een opklimmende graad van abstractie, diepgang en specialisatie op te treden.
- Het programma ontwikkelt zich van gerichtheid op kennis en reproductie naar gerichtheid op inzicht en creatief gebruik van het bestudeerde.
- Het curriculum manifesteert een evenwicht tussen onderzoeks- en toepassingsgerichtheid, ook in de differentiaties.

- Het programma dient, ook in de keuzevakken, samenhang te vertonen en ook binnen een zekere specialisatie evenwicht te bewaren tussen diepgang en breedheid.
- Het programma dient voldoende in te spelen op recente nationale en internationale wetenschappelijke ontwikkelingen op het gebied van de pedagogiek/agogiek.
- Er moeten werkvormen worden gebruikt waarin samenwerken, projectmatig werken, begeleide zelfstudie en informatie- en communicatietechnologie aan de orde komen.
- De scriptie/eindverhandeling moet een zekere mate van specialisatie inhouden en een duidelijk sluitstuk van de studie zijn, waarin de student kan aantonen de nodige inzichten, kennis en vaardigheden te hebben verworven. De wetenschappelijke inbreng van de pedagogiek/agogiek moet gewaarborgd zijn. De begeleiding dient een gestructureerd karakter te hebben en tegelijkertijd de zelfwerkzaamheid te bevorderen.
- Een stage dient zo goed mogelijk in de opleiding te worden ingepast. Er dient een duidelijke stage-overeenkomst te zijn om begeleiding, niveau en relevantie van de stage te waarborgen. Bij de begeleiding dient naast de praktijkbegeleider een lesgever van de opleiding betrokken te zijn.
- De opleiding dient studenten die aanleg hebben voor het zelfstandig verrichten van wetenschappelijk onderzoek, de basis aan kennis, inzichten en vaardigheden te verschaffen die nodig zijn om met succes een AAP-mandaat te vervullen.
- Er dient aandacht te worden geschonken aan de afstemming tussen de inhoud van de opleiding en de ontwikkelingen op de potentiële afzetmarkt voor afgestudeerden in diverse functies.

5. Randvoorwaarden

5.1. Kwaliteitszorg

Om de doelstellingen te kunnen realiseren zal de opleiding minimaal aan de volgende randvoorwaarden op het vlak van kwaliteitszorg moeten voldoen:

- een expliciet beleid ten aanzien van kwaliteitszorg inclusief de personele aspecten;
- een goed functionerend systeem van studievoortgangsregistratie;
- een goed functionerend systeem van interne kwaliteitszorg;
- onderwijsmateriaal dat aansluit bij de onderdelen van het programma;
- structurele aandacht voor de onderwijstaken van de staf;
- een evenwichtige verhouding tussen onderwijs en onderzoek, waarbij onderwijs, net als onderzoek, een rol dient te spelen bij aanstelling en bevordering;
- periodieke functioneringsgesprekken, beoordeling en loopbaanbegeleiding.

5.2. Faciliteiten en infrastructuur

Om de doelstellingen te kunnen realiseren zal de opleiding minimaal aan de volgende eisen op het vlak van faciliteiten en infrastructuur moeten voldoen:

- beschikken over computervoorzieningen met voldoende programmatuur en apparatuur, zodat de studenten practicumopdrachten in een redelijke tijd kunnen afronden. Naast lokale netwerken dienen er voor de studenten aansluitingen op nationale en internationale netwerken te zijn;

- beschikken over toereikende bibliotheekfaciliteiten. In de bibliotheek dienen exemplaren van de verplichte literatuur aanwezig te zijn. De bibliotheek dient abonnementen op de belangrijkste tijdschriften uit het vakgebied te bezitten. De opleiding dient aandacht te besteden aan de mogelijkheden van elektronische en andere informatiedragers;
- voldoende aandacht besteden aan activiteiten van staf en studenten op het gebied van internationalisering;
- op stelselmatige wijze aandacht besteden aan contacten met de afgestudeerden.

III. De opleidingen in vergelijkend perspectief

In dit hoofdstuk geeft de visitatiecommissie een overzicht van de situatie met betrekking tot een aantal kwaliteitsaspecten inzake onderwijs, onderwijsorganisatie en randvoorwaarden van de opleidingen pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek aan de verschillende universiteiten. Per onderwerp geeft zij haar bevindingen weer en verwijst hierbij naar de toestand aan de bezochte faculteiten. Dit biedt de faculteiten niet alleen de mogelijkheid zich, althans voor deze punten, te positioneren ten opzichte van elkaar, maar kan tevens een stimulans zijn om van elkaar te leren.

De commissie besteedt in dit hoofdstuk voornamelijk aandacht aan de elementen die haar het meest in het oog zijn gesprongen of die zij belangrijk acht, en aan vaststellingen die zij in meerdere faculteiten heeft gedaan. De lezer dient er zich derhalve bewust van te zijn dat het niet de bedoeling van de commissie is om de deelrapporten in dit hoofdstuk in detail te herhalen.

1. Doelstellingen van de opleiding

In alle zelfstudies worden de algemene doelstellingen en eindtermen van de betrokken opleidingen op een heldere en duidelijke wijze omschreven. De meer specifieke doelstellingen, per optie/afstudeerrichting en per opleidingsonderdeel, zouden echter in een aantal gevallen duidelijker moeten worden geformuleerd. Specifiek voor de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB acht de commissie het positief dat een bewuste keuze voor het samenbindend concept van inclusiviteit is gemaakt. De vakgroep staat nu voor de uitdaging de concrete vormgeving van deze keuze nader uit te werken.

Aan de K.U.Leuven kunnen de gestelde doelstellingen in de gegeven omstandigheden en met de gegeven middelen goed worden bereikt. Ook aan de RUG en de twee opleidingen van de VUB kunnen de doelstellingen worden gerealiseerd, zij het dat dit aan deze instellingen wordt bemoeilijkt door de krappe omkadering waarmee de opleidingen te kampen hebben.

De doelstellingen beantwoorden aan alle instellingen aan de minimumeisen die de commissie met betrekking tot de universitaire opleidingen heeft geformuleerd in haar referentiekader.

Aan de RUG en de K.U.Leuven is de bekendheid van de doelstellingen bij de studenten goed. Aan de VUB is op dit vlak nog verbetering mogelijk. Voor wat de opleiding sociale en culturele agogiek

betreft zijn vooral de identiteit en het beroepsprofiel van de agoog voor de studenten niet voldoende duidelijk, wat maakt dat ze zich vragen stellen bij de legitimiteit van de opbouw van het programma. Bij de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB is de expliciete keuze voor de inclusieve benadering voor de studenten niet duidelijk, zeker niet in de eerste cyclus van de opleiding.

Tenslotte heeft de commissie vastgesteld dat de doelstellingen en eindtermen aan de K.U.Leuven goed zijn geoperationaliseerd in het programma. Aan de RUG en bij de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB zijn ze voldoende geoperationaliseerd. Voor de opleiding sociale en culturele agogiek dient dit nog te verbeteren door het ontwikkelen van een eigen kerncurriculum. Momenteel is het programma van deze opleiding nog vrij gefragmentariseerd.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

De opleidingen pedagogische wetenschappen aan de Vlaamse universiteiten bestaan uit twee cycli. De eerste cyclus omvat twee kandidaturen, de tweede cyclus drie licenties. Alle drie de door de visitatiecommissie bezochte instellingen bieden de volledige opleiding aan. De opleiding sociale en culturele agogiek wordt enkel aan de VUB aangeboden. Deze opleiding bestaat eveneens uit twee cycli. De eerste cyclus omvat twee kandidaturen, de tweede cyclus twee licenties.

De commissie heeft vastgesteld dat de programma's van de drie opleidingen pedagogische wetenschappen in het algemeen voldoende evenwichtig zijn qua opbouw. Aan de RUG is op dit punt evenwel nog verbetering mogelijk voor wat betreft het evenwicht tussen de pedagogiek en de psychologie.

Aan de K.U.Leuven heeft de commissie vastgesteld dat het programma sterk gebouwd is op het traditionele paradigma waarin eerst de theorie en daarna de praktijk aan bod komt, waardoor er, vooral bij het begin van de opleiding, vrij weinig oog is voor het probleembewustzijn van de studenten. Verder is de opbouw inzake moeilijkheidsgraad van het programma niet optimaal. De moeilijkheidsgraad van een beperkt aantal opleidingsonderdelen in de eerste kandidatuur is te hoog.

Het programma van de enige kandidatuur, dat door een relatief groot aantal studenten wordt gevolgd, is volgens de commissie aan de K.U.Leuven en de RUG niet voldoende evenwichtig opgebouwd. Met name verdient het voor beide instellingen aanbeveling de mogelijkheid na te gaan om bij de programmering meer rekening te houden met de vooropleiding van de student. Aan de RUG zou men er ook moeten naar streven de opleidingsonderdelen in een logische volgorde aan te bieden aan de studenten.

Het programma van de opleiding pedagogische wetenschappen van de K.U.Leuven vertoont een goede samenhang. Wel wordt hier en daar melding gemaakt van een zekere overlap tussen verschillende opleidingsonderdelen. De samenhang van het programma van de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB is voldoende.

Aan de RUG is op het vlak van de samenhang van het programma verbetering wenselijk. Ook hier doen er zich overlappingsen voor tussen de inhoud van sommige opleidingsonderdelen. Verder komt het geheel van het programma vrij versnipperd over door het ruime aanbod aan kleine opleidingsonderdelen. In het algemeen lijkt er weinig overleg tussen de stafleden plaats te vinden, en wordt de samenhang van het programma niet gestuurd vanuit een onderwijskundig perspectief.

Wat de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB betreft, is de visitatiecommissie van oordeel dat inzake het evenwicht en de samenhang van het programma verbetering noodzakelijk is. Het samenbrengen van verschillende disciplines in één programma betekent op zich wel een rijkdom, maar een structurele integratie van deze disciplines is onontbeerlijk. Ook het in één opleiding samengaan van de specialisaties sociaal-culturele agogiek en vrijetijdsagogiek is op zich positief, al dienen beide richtingen meer bij elkaar te worden betrokken. Verder meent de commissie dat er onvoldoende progressie in de moeilijkheidsgraad van de opleiding zit. Tot in de licenties zijn er te veel vakken op inleidend niveau in het programma opgenomen.

Het aanbod aan keuzeopleidingsonderdelen is voor alle gevisiteerde opleidingen voldoende tot goed. Wel heeft de commissie vastgesteld dat aan de RUG en de K.U.Leuven het keuzeaanbod op het vlak van multiculturaliteit beperkt is. Aan de K.U.Leuven verdient verder ook jeugdwerk meer aandacht in de keuzemogelijkheden voor de studenten.

Tenslotte heeft de commissie voor de opleidingen pedagogische wetenschappen van de RUG en de VUB en de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB vastgesteld dat het in één faculteit samengaan met de opleiding psychologie enerzijds een te sterke invloed van de psychologie op het programma met zich meebrengt, maar anderzijds, ten gevolge van de numerieke verhouding qua studentenaantallen, ook negatieve effecten op de omkadering heeft.

2.2. Inhoud van het programma

De visitatiecommissie heeft vastgesteld dat de opleiding pedagogische wetenschappen van de K.U.Leuven van goed niveau is. Het niveau van de opleiding pedagogische wetenschappen van de RUG en de VUB, en van de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB, is voldoende. De gevisiteerde opleidingen zijn in het algemeen voldoende actueel, al is er op dit vlak aan de RUG en binnen de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB nog enige verbetering mogelijk. Het programma van de afstudeerrichting orthopedagogiek aan de K.U.Leuven komt op sommige punten vrij traditioneel over.

Het niveau van de opleidingsonderdelen, zowel de algemene als de specialisatie-opleidingsonderdelen en dit zowel in de eerste als in de tweede cyclus, is volgens de commissie voldoende tot goed. Wel heeft de commissie aan de K.U.Leuven en aan beide opleidingen van de VUB vastgesteld dat de functionaliteit en de praktijkrelevantie van een aantal steunvakken in de eerste cyclus voor de studenten onvoldoende duidelijk wordt gemaakt. Aan de K.U.Leuven komt dit gedeeltelijk door de sterke theoretische vorming, die op zich wel positief wordt beoordeeld. In de latere jaren wordt het verband tussen theorie en praktijk sterk gewaardeerd, zowel door studenten als door afgestudeerden. Ook binnen de opleidingen pedagogische wetenschappen van de VUB en de RUG wordt de praktijkgerichtheid door studenten en afgestudeerden sterk gewaardeerd. Wel heeft de commissie de indruk dat aan de RUG het theoretische gehalte van de opleidingsonderdelen vrij beperkt is. In de specialisatievakken van de tweede cyclus lijkt vrij weinig verdieping plaats te vinden, en is het verschil met het niveau van de eerste cyclus niet erg groot. Ook voor beide opleidingen van de VUB acht de commissie, naast de momenteel geboden verbreding, meer verdieping wenselijk. Betreffende de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB meent de commissie dat de inbreng vanuit de vakgroep psychologie op zich positief is, op voorwaarde echter dat er voldoende aandacht aan de pedagogische vraagstelling wordt besteed. De multiculturele invalshoek in de opleiding sociale en culturele agogiek wordt door de commissie ten zeerste gewaardeerd.

Aan de opleidingen pedagogische wetenschappen van de RUG en de VUB heeft de commissie vastgesteld dat gezien de krappe omkadering en de daarmee gepaard gaande zware belasting, de staf over weinig mogelijkheden tot het verrichten van onderzoek beschikt. Een gevolg hiervan is dat het onderwijs weinig expliciet bevrucht wordt door en vanuit het eigen onderzoek. Voor de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB lijkt de terugkoppeling van het wetenschappelijk onderzoek naar het onderwijs binnen de optie vrijetijdsagogiek in het algemeen te volstaan. Voor het kerngebied van de optie sociale en culturele agogiek is dit evenwel een zorgpunt, omdat men daar vrij weinig aan eigen onderzoek toekomt. Aan de K.U.Leuven tenslotte worden de onderzoeksresultaten volgens de commissie in het algemeen voldoende teruggekoppeld naar het onderwijs, al zou onder meer een versterking van de inbreng van het AAP in het onderwijs met betrekking tot het eigen onderzoek op dit vlak nog enige verbetering kunnen brengen.

2.3. Gebruikte werkvormen

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvormen en -middelen die worden gehanteerd aan alle gevisiteerde opleidingen voldoende adequaat zijn gegeven de onderwijsdoelstellingen, en doorgaans goed worden gebruikt. Toch heeft de commissie terzake een aantal aanbevelingen geformuleerd. Aan de RUG dient de spreiding van de schriftelijke werken over het jaar te worden verbeterd. Ook aan de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB is er, vooral in de eerste licentie, een te grote concentratie van taken, is er soms ook een inhoudelijke overlap tussen de taken die de studenten moeten maken, en dient de terugkoppeling die de studenten bij de schriftelijke werkstukken ontvangen, te worden verbeterd. De commissie juicht toe dat de opleidingsraad zich momenteel buigt over het probleem van de taken.

Verder heeft de commissie voor beide gevisiteerde opleidingen van de VUB vernomen dat het regelmatig voorkomt dat de syllabi slechts zeer laat in het academiejaar ter beschikking van de studenten worden gesteld. Dit dient te worden vermeden.

Aan de K.U.Leuven zijn er zeker positieve aanzetten aanwezig om bewust met nieuwe onderwijsvormen om te gaan, bijvoorbeeld via de onderzoeks-, ontwikkelings- en implementatieprojecten (ooi-projecten) en de begeleide zelfstudie in de kandidaturen, maar de concrete uitwerking evenals de inpassing in het geheel van het programma kunnen nog worden verbeterd. Ook komt de zelfstudie nog te vaak boven op de reeds bestaande programmaonderdelen, in plaats van ter vervanging ervan. Het projectonderwijs in de licenties sociale pedagogiek wordt door de studenten gewaardeerd, zij het dat de studiebelasting hiervoor een stuk zwaarder lijkt dan op grond van het relatieve aandeel van de studiepunten kan worden verwacht.

In het algemeen zijn de onderwijsvormen aan de K.U.Leuven, met name in de kandidaturen, en aan de RUG momenteel nog vrij traditioneel en weinig gevarieerd, en worden de studenten weinig aangespoord om zelfstandig literatuur te raadplegen. Er zou meer variatie in de onderwijsvormen en -middelen kunnen worden aangebracht, bijvoorbeeld door de inschakeling van informatie- en communicatietechnologie. Vooral aan de RUG zijn de omstandigheden momenteel niet optimaal om aan de ontwikkeling van nieuwe onderwijsvormen te werken, onder meer door de krappe personeelsbezetting en het ontbreken van prikkels voor de ontwikkeling en het gebruik van innovatieve werkvormen, maar de commissie meent toch dat dit een punt is dat meer aandacht behoeft.

Ook aan beide opleidingen van de VUB is er een vrij traditioneel maar in het algemeen wel voldoende gevarieerd aanbod van onderwijsvormen en -middelen voorhanden. Ook hier zou nog meer variatie in de onderwijsvormen en -middelen kunnen worden aangebracht, onder meer door

de inschakeling van informatie- en communicatietechnologie. Binnen de opleiding pedagogische wetenschappen is hiertoe al een aanzet gegeven, maar dit aspect behoeft verdere ontwikkeling. De commissie meent dat in het algemeen de leeromgeving en het zoeken naar aangepast leermateriaal nog meer aandacht verdienen. Wel heeft ze vastgesteld dat binnen de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB mede omwille van de kleinschaligheid de mogelijkheid bestaat de colleges op een gedifferentieerde manier in te vullen.

Tenslotte heeft de commissie aan de vier gevisiteerde opleidingen vastgesteld dat er nog overwegend een 'syllabuscultuur' heerst. Met name heeft ze de indruk dat nog te veel nadruk wordt gelegd op het gebruik van syllabi en intern geschreven dictaten, waardoor de studenten te weinig verplicht worden meer algemene bronnen bij de studie te betrekken.

2.4. Toetsing

De commissie heeft bij alle bezoeken inzage genomen in een steekproef van de haar ter beschikking gestelde examenvragen. Op basis hiervan heeft zij de indruk dat de examens aan de K.U.Leuven van goed, en aan de RUG en de VUB van voldoende niveau zijn. Ze zijn aan de drie instellingen in het algemeen voldoende gericht op het toetsen van inzicht, al wordt in de eerste cyclus van de studenten toch nog voornamelijk reproductie van kennis verwacht.

De examenvormen zijn voldoende in overeenstemming met de inhoud en de doelstellingen van de opleidingsonderdelen. De wijze van beoordeling van de examens lijkt goed.

Verder meent de commissie dat de organisatie van de examens aan de RUG nog een zorgpunt is. Er moeten te veel examens in een te korte periode worden afgelegd. Een betere planning van de examenregeling dringt zich op, bijvoorbeeld door het verlengen van de examenperiode. Een andere mogelijke suggestie zou erin kunnen bestaan deeltolsten in te richten om op deze wijze de programmering op het einde van het academiejaar te verlichten. Aan de K.U.Leuven verloopt de organisatie van de examens goed, althans naar de maatstaven die de opleiding zelf hanteert. De commissie zou graag een meer gespreid examensysteem zien, waartoe al een aanzet wordt gegeven door de paasexamens. Aan de VUB tenslotte verloopt de organisatie van de examens in het algemeen voldoende adequaat, al doen er zich wel een aantal praktische problemen voor, voornamelijk omdat de studenten een relatief groot aantal vakken buiten de eigen vakgroep moeten volgen, en zich ten gevolge daarvan moeten aanpassen aan de examenregeling voor studenten uit andere studierichtingen.

2.5. Vaardigheden van studenten

De programma's van de drie opleidingen pedagogische wetenschappen bieden goede mogelijkheden om het probleemoplossend vermogen van de studenten te ontwikkelen. De opleiding van de K.U.Leuven biedt ook goede mogelijkheden om het onafhankelijk en kritisch denken aan te scherpen en het zelfstandig leren en werken te bevorderen, al zou dit laatste nog op een meer adequate wijze kunnen worden aangemoedigd, onder andere door het zelfstandig raadplegen van bronnen meer te stimuleren. Aan de opleidingen pedagogische wetenschappen van de RUG en de VUB worden het onafhankelijk en kritisch denken en het zelfstandig leren en werken doorgaans voldoende bevorderd. Aan de RUG is dit laatste wel hoofdzakelijk geconcentreerd rond de scriptie, en komt het in de andere opleidingsonderdelen minder aan bod. Verder krijgt het zelfstandig raadplegen van bronnen er weinig aanmoediging. Tenslotte komt de student ook met weinig

verschillende wetenschappelijke benaderingen in aanraking.

Aan de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB tenslotte grijpen de studenten voldoende mogelijkheden aan om het probleemoplossend vermogen te ontwikkelen. Het onafhankelijk en kritisch denken en het zelfstandig leren en werken worden daardoor bevorderd.

Aan de RUG worden volgens de commissie goede, aan de K.U.Leuven voldoende mogelijkheden geboden om zicht te krijgen op de samenhang tussen de opleiding en de latere beroepsuitoefening. Aan de VUB is dit aspect voor verbetering vatbaar.

Voor wat betreft de aanwezigheid van een attitude van 'life-long learning', schriftelijke en mondelinge uitdrukkingsvaardigheid in de moedertaal, vaardigheden in vreemde talen en computervaardigheden, heeft de commissie vastgesteld dat de studenten aan alle gevisiteerde opleidingen een behoorlijk niveau bereiken.

Ook de aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van sociale vaardigheden is voldoende tot goed, al zou op dit vlak aan de RUG nog enige verbetering mogelijk zijn door meer gebruik te maken van het werken in kleine groepen. Aan de K.U.Leuven wijzen de afgestudeerde orthopedagogen waarmee de commissie tijdens haar bezoek heeft kunnen spreken op de beperkte aandacht voor de persoonlijke vorming en het begeleidingsaspect in de hulpverlening.

3. Stage en eindverhandeling/sriptie

3.1. Stage

De commissie is van mening dat de stages aan de K.U.Leuven van goed, aan de RUG en de VUB van voldoende niveau zijn. Het relatieve gewicht ervan binnen de opleiding is goed aan de K.U.Leuven en de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB, en voldoende aan de RUG en de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB. Aan de RUG heeft de commissie een ongelijkmatige verdeling over de verschillende studiejaar vastgesteld. Ook tussen de drie opties is er op dit vlak geen eenvormigheid. Het aantal studiepunten dat is voorzien voor de stage, ligt een stuk onder de reële belasting. Het verdient wellicht aanbeveling de stage meer te concentreren. Aan de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB interfereert de stage nog al eens met de colleges, waardoor de studenten genoodzaakt zijn een deel van de colleges te missen. Het verdient aanbeveling de mogelijkheid na te gaan enkele dagen per week collegevrij te houden, zodat de stage op die dagen kan worden gepland.

De begeleiding van de stage verloopt, voornamelijk als gevolg van de personeelssituatie, aan de vier gevisiteerde opleidingen niet steeds optimaal. De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de stage zijn voldoende tot goed.

3.2. Eindverhandeling/sriptie

Op basis van de steekproef van eindverhandelingen die de commissie aan elke opleiding heeft bestudeerd, komt zij tot de vaststelling dat het gemiddelde niveau ervan goed is aan de K.U.Leuven en de RUG, en voldoende aan de VUB. Ook het relatieve gewicht ervan binnen de opleiding is voldoende tot goed. Aan de RUG heeft de commissie wel vastgesteld dat het feitelijke gewicht groter

is dan de begrote studieomvang. Ook is de verdeling van de inspanningen die tijdens de drie licentie jaren dient te worden geleverd, niet evenwichtig, en worden de studenten niet gehonoreerd voor de inspanningen die zij in de eerste en de tweede licentie leveren. Op dit vlak doen er zich ook verschillen voor tussen de drie opties. Tenslotte beveelt de commissie aan de grenzen die in de richtlijnen aan de scriptie zijn gesteld, beter te bewaken. Momenteel loopt de omvang ervan nogal uiteen, en wijkt soms sterk af van de opgelegde richtlijnen. Ook aan beide opleidingen van de VUB heeft de commissie vastgesteld dat een aantal van de door haar geraadpleegde werken zeer omvangrijk was, en acht zij het wenselijk het aantal pagina's strikt af te bakenen. Verder meent de commissie dat binnen de opleiding sociale en culturele agogiek de aandacht voor de onderzoeksmethodologie in de eindverhandelingen moet worden versterkt. Aan de K.U.Leuven wenst de commissie ter overweging mee te geven de eindverhandeling meer te concentreren in de derde licentie. Met name vindt de commissie de eerste licentie vroeg om een verantwoorde keuze te maken voor een onderwerp dat de afronding van de studie behelst. Verder vraagt het feit dat de eindverhandeling over de drie licenties is gespreid, een grote inzet op het vlak van de begeleiding ervan.

De wijze waarop de eindverhandelingen worden begeleid en beoordeeld is aan de RUG en de K.U.Leuven wisselend. In sommige gevallen doet er zich op dit vlak een probleem voor, voornamelijk als gevolg van een tekort aan beschikbaar personeel. In het algemeen geldt aan de RUG dat de in het programma voorziene begeleiding van en voorbereiding op de scriptie te beperkt is, vooral voor wat betreft de (kwalitatieve) onderzoeksmethodologie. Aan de K.U.Leuven is een probleem specifiek voor de richting orthopedagogiek dat, vanwege het grote aantal studenten in verhouding tot het aantal ZAP-leden dat eindverhandelingen kan begeleiden, onvoldoende onderwerpen voor eindverhandelingen binnen de eigen afstudeerrichting beschikbaar zijn. Ook aan beide opleidingen van de VUB verloopt de begeleiding van de eindverhandeling niet optimaal, ook weer voornamelijk ten gevolge van een tekort aan beschikbaar personeel. Binnen de opleiding sociale en culturele agogiek is er wel een groter potentieel aan begeleiders dan enkel de stafleden verbonden aan de eigen vakgroep, maar dit impliceert dat een aantal lesgevers regelmatig eindverhandelingen buiten de eigen specialisatie moet begeleiden.

De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de eindverhandeling zijn in het algemeen voldoende tot goed. Op zichzelf acht de commissie het goed dat er meerdere ZAP-leden bij de beoordeling van de eindverhandeling zijn betrokken, maar gelet op de beperkte omkadering waar de opleidingen mee te kampen hebben, meent ze toch dat het mogelijk moet zijn de eindverhandeling door minder personen te laten beoordelen, zodat hierdoor meer ruimte vrijkomt voor de begeleiding ervan of voor andere onderwijsactiviteiten. Binnen de opleiding sociale en culturele agogiek heeft de commissie vastgesteld dat een aantal van de door haar geraadpleegde werken duidelijk overgewaardeerd was.

Tenslotte merkt de commissie voor de opleiding pedagogische wetenschappen van de K.U.Leuven op dat zij de argumentatie om de stage en de eindverhandeling qua onderwerp niet bij elkaar te laten aansluiten, niet vanzelfsprekend vindt. Het versterken, of op zijn minst het niet tegengaan van een samenhang tussen beide, zou een gedeelte van de problemen die zich stellen inzake begeleiding, kunnen oplossen. Tegelijkertijd krijgt de relatie tussen theorie en praktijk hierdoor extra aandacht.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantal studenten

Voor de cijfers met betrekking tot de instroom in de verschillende opleidingen pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek wordt verwezen naar de respectieve deelrapporten. De visitatiecommissie heeft ervoor geopteerd in dit vergelijkend deel geen tabellen met cijfergegevens betreffende de instroom op te nemen, omdat deze gegevens niet vergelijkbaar zijn. Enerzijds lijkt het weinig zinvol de instroom in de opleiding sociale en culturele agogiek te vergelijken met die in de opleidingen pedagogische wetenschappen. Anderzijds kunnen ook de cijfers voor de opleidingen pedagogische wetenschappen niet met elkaar worden vergeleken omdat sommige instellingen een gezamenlijke eerste kandidatuur psychologie en pedagogische wetenschappen aanbieden of dit in het verleden deden, terwijl andere al van in de eerste kandidatuur een afzonderlijke opleiding pedagogische wetenschappen organiseren.

In het algemeen kan wel worden vastgesteld dat de opleidingen pedagogische wetenschappen van de K.U.Leuven en de RUG, en de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB een goede instroom kennen. De studentenaantallen in de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB liggen echter zeer laag.

Meer specifiek heeft de commissie met betrekking tot de instroom aan de RUG en de K.U.Leuven opgemerkt dat het van belang is nieuwe doelgroepen aan te trekken. Met name de bereidheid tot het openstellen van de opleiding voor studenten die niet rechtstreeks uit het secundair onderwijs of een hogeschoolopleiding instromen, verdient aandacht.

Voor de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB merkt de commissie op dat de kleinschaligheid zowel voor- als nadelen biedt. Enerzijds biedt het kleine aantal studenten de mogelijkheid op een interactieve manier les te geven en is de drempel tussen studenten en staf zeer laag. De toegankelijkheid van de staf wordt door de studenten zeer gewaardeerd. Ook kan steeds de nodige flexibiliteit aan de dag gelegd worden, onder meer naar werkstudenten toe. Anderzijds bestaat echter het gevaar dat omwille van de kleinschaligheid een aantal aspecten op informele wijze wordt geregeld, waardoor de formele structuren uit het oog zouden kunnen worden verloren, en eventuele problemen als gevolg hiervan niet tijdig worden gedetecteerd.

4.2. Slaagcijfers en rendementen

De slaagcijfers van de vier gevisiteerde opleidingen zijn, rekening houdende met de vrije toegang tot het hoger onderwijs, volgens de commissie goed, zowel in de eerste kandidatuur als in het vervolg van de opleiding.

4.3. Gemiddelde studieduur

De commissie is van mening dat de gemiddelde studieduur van de gevisiteerde opleidingen in het algemeen in overeenstemming is met wat binnen de randvoorwaarden mag worden verwacht.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat de overeenstemming tussen de reële en de begrote studietijd aan alle opleidingen in haar totaliteit goed is. Aan de K.U.Leuven lijkt de verdeling van de studiepunten over de verschillende opleidingsonderdelen evenwel niet conform de werkelijke belasting.

De verdeling van de studielast over en binnen de studiejaar is aan de K.U.Leuven en beide opleidingen van de VUB niet steeds voldoende evenwichtig. Aan de RUG is de verdeling van de studietijd over en binnen de studiejaar in het algemeen wel voldoende evenwichtig, al is in de tweede cyclus de verdeling van de studiepunten over de verschillende opleidingsonderdelen, de stage en de scriptie niet adequaat.

De verhouding tussen het aantal contacturen en het aantal uren vereist voor zelfstudie is evenwichtig aan beide opleidingen van de VUB. Aan de K.U.Leuven evolueert men op dit vlak in de goede richting, al is het aantal contacturen toch nog aan de hoge kant, en zou het moeten verminderen ten voordele van zelfstudie. Ook aan de RUG zou het aantal contacturen moeten verminderen.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

De commissie beoordeelt de initiatieven die door de verschillende opleidingen worden genomen met het oog op de voorlichting aan abiturienten (infodagen, beurzen, voorlichtingssessies, enz.) positief. Ook de voorlichting en advisering tijdens het studieverloop zijn doorgaans adequaat, al zou aan de RUG, de K.U.Leuven en de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB de voorlichting met betrekking tot de mogelijke opties/afstudeerrichtingen in de tweede cyclus uitgebreider moeten zijn, en zou binnen de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB de betekenis van de keuze voor het concept van inclusiviteit duidelijker moeten worden gemaakt.

De studiegidsen van de respectieve opleidingen worden door de commissie in het algemeen niet voldoende bruikbaar geacht. Aan de RUG zou de studiegids ook informatie moeten bevatten over verplichte en aanbevolen literatuur, wat momenteel niet het geval is. Aan beide opleidingen van de VUB is geen gedrukte studiegids beschikbaar met informatie over doelstellingen, inhoud, examenvormen, verplichte en aanbevolen literatuur, enzovoort van de verschillende opleidingsonderdelen, en de informatiefiches die via internet zijn te consulteren, zijn niet voor alle opleidingsonderdelen ingevuld. Ook aan de K.U.Leuven staat er geen studiegids ter beschikking van abiturienten en studenten, en is de informatie over de verschillende opleidingsonderdelen vrij ontoegankelijk. Het verdient aanbeveling de informatie die momenteel wel via internet ter beschikking is, te bundelen in een gestructureerde studiegids.

Wat de studiebegeleiding in de eerste kandidatuur betreft, functioneert aan de K.U.Leuven het monitoraat goed. De begeleiding in het vervolg van de opleiding verloopt er doorgaans op voldoende wijze. Ook aan de RUG is het monitoraat volgens de commissie een goed initiatief, en wordt de inzet van de monitoren door de studenten sterk gewaardeerd. De monitoren zijn evenwel overbelast, wat de werking van de dienst zeker niet ten goede komt. De begeleiding in het vervolg van de opleiding verloopt doorgaans goed. Aan de VUB geldt voor beide opleidingen dat de studiebegeleiding in de eerste kandidatuur niet voldoende gestructureerd verloopt. Ook hier speelt het gebrek aan omkadering een rol. Een verdere uitbouw van het Zelfstudiecentrum lijkt in dit opzicht wenselijk. Ook de begeleiding in het vervolg van de opleiding verloopt niet steeds optimaal.

6. De faciliteiten

De commissie is van mening dat de onderwijs- en practicumruimten in het algemeen van goed niveau zijn. Wel is er aan de RUG behoefte aan meer kleine werkgroep ruimten, en voldoet de uitrusting van de auditoria waarin wordt gedoceerd voor zeer grote groepen studenten, voornamelijk in de eerste kandidatuur, niet.

De bibliotheek van de RUG wordt door de commissie van voldoende niveau geacht. Het aanwezige tijdschriftenbestand is goed, maar de beschikbaarheid van recente boeken, zeker de verplichte te bestuderen literatuur, is te beperkt. Ook de openingstijden en de beschikbare kopieerfaciliteiten van de bibliotheek zijn te beperkt. Aan de K.U.Leuven wordt de bibliotheek met het aanwezige boeken- en tijdschriftenbestand door de commissie van goed niveau geacht. Hetzelfde geldt voor het in de bibliotheek van de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB aanwezige tijdschriftenbestand. Het actualiteitsgehalte van het boekenbestand laat evenwel te wensen over. Voor de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB doet er zich een probleem voor ten gevolge van de stop op de aankoop van boeken, die enkele jaren geleden werd ingevoerd. Ten gevolge hiervan werd de recente literatuur zeer ten dele door de vakgroepen zelf aangekocht, en ook binnen de vakgroepen bewaard. Dit leidt tot een onvolledig, weinig overzichtelijk en moeilijk toegankelijk literatuurbestand, al zijn deze werken wel in de centrale bibliotheekcatalogus opgenomen. Ook het aankoopbeleid verloopt op deze wijze onvoldoende gestructureerd. De commissie acht het voornemen om deze literatuur te verzamelen in een documentatiedienst dan ook positief. Het in de bibliotheek aanwezige tijdschriftenbestand is volgens de commissie van goed niveau.

De computerfaciliteiten die ter beschikking staan van de studenten, zijn aan alle instellingen adequaat.

7. De afgestudeerden

De commissie is van mening dat het met de programma's van de opleidingen pedagogische wetenschappen mogelijk is goede afgestudeerden te leveren, die goed zijn uitgerust voor een vlotte aansluiting op de arbeidsmarkt. Met het programma van de opleiding sociale en culturele agogiek kunnen afgestudeerden van voldoende niveau worden afgeleverd, die eveneens goed zijn voorbereid op hun intrede op de arbeidsmarkt. Deze opleiding voldoet volgens de commissie duidelijk aan een behoefte van de arbeidsmarkt.

Verder heeft de commissie vastgesteld dat de opleidingen van de RUG en de VUB in het algemeen goede contacten onderhouden met de arbeidsmarkt in functie van de opbouw van het programma evenals met de afgestudeerden in het algemeen, zij het dat ze op een niet-gestructureerde wijze verlopen. Aan de K.U.Leuven heeft de commissie geen uitspraak kunnen doen over de contacten met de arbeidsmarkt in functie van de opbouw van het programma, maar de contacten met de afgestudeerden in het algemeen zijn er volgens haar voldoende. Wel zijn de afgestudeerden zelf de mening toegedaan dat de opleiding nog meer van hun inbreng gebruik zou kunnen maken, bijvoorbeeld voor de begeleiding van stages en eindverhandelingen. Dit zou zowel voor de opleiding als voor de afgestudeerden tot positieve resultaten kunnen leiden.

8. De staf

De omvang van de staf is volgens de commissie ontoereikend aan de RUG en beide VUB-opleidingen, voor het ZAP zowel als voor het AAP. Aan de RUG is daarenboven de verdeling van de staf over de verschillende vakgroepen, onder meer rekening houdende met het aantal studenten in de respectieve opties, niet evenwichtig. Verder zou de onderlinge samenwerking, zowel tussen als binnen de opties, er kunnen worden verstevigd.

De onderwijsbelasting van de staf is omwille van deze onderbezetting aan beide instellingen te zwaar, en vooral aan de VUB komt een aantal taken hierdoor in het gedrang, onder meer de begeleiding van stages en eindverhandelingen en het geven van feedback bij schriftelijke werken. Deze onderbestaffing gaat er ook ten koste van het eigen onderzoek. Ook het aanbod aan opleidingsonderdelen door de respectieve vakgroepen pedagogische wetenschappen en sociale en culturele agogiek zelf is noodgedwongen beperkt, waardoor een relatief groot aantal opleidingsonderdelen van buitenaf in de programma's moet worden opgenomen. Voor de opleiding sociale en culturele agogiek wordt een gedeelte van de problemen die ontstaan ten gevolge van de onderbestaffing, opgevangen door de inzet van vrijwilligers, maar de commissie is van mening dat deze situatie eigenlijk onaanvaardbaar is, en zeker geen belemmering mag vormen om de kern van eigen personeelsleden op peil te brengen. De commissie acht het vanzelfsprekend dat de staf in overeenstemming wordt gebracht met de gestegen studentenaantallen. Een uitbreiding van de staf verdient bij deze opleiding dan ook absolute prioriteit.

Voor de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB meent de commissie in het algemeen dat, gegeven de beslissing van de universiteit om de opleiding ondanks de kleine studentenaantallen toch in haar programma-aanbod te behouden, de universiteit een inspanning zal moeten leveren om een staf van een zekere omvang ter beschikking te stellen om op deze wijze de inhoudelijke levensvatbaarheid van de opleiding te garanderen. Indien dit niet mogelijk zou blijken, zal meer aandacht moeten uitgaan naar concentratie van activiteiten op een aantal kerntaken, en zal moeten worden gezocht naar een uitbreiding van de samenwerking met andere universiteiten. Verder acht de commissie het wenselijk het concept van de inclusiviteit ook toe te passen op de eigen opleiding. Voor beide instellingen, de RUG zowel als de VUB, denkt de commissie wel dat, zolang de omvang van het personeelsbestand niet is toegenomen, door een verschuiving van prioriteiten een zekere ruimte zou kunnen worden vrijgemaakt. Ook de inschakeling van gastdocenten zou mogelijkheden kunnen bieden.

Aan de K.U. Leuven is de inzetbaarheid van de leden van het ZAP en het AAP vrij ondoorzichtig. De relatie tussen de afdelingen en de verschillende afstudeerrichtingen met betrekking tot de beschikbaarheid van het academisch personeel is de commissie onvoldoende duidelijk geworden. De onderwijsbelasting van het AAP lijkt aan de lage kant te liggen. De commissie is van mening dat de AAP-leden meer inbreng zouden kunnen hebben in het onderwijs, zeker voor wat betreft het onderwerp van hun eigen onderzoek.

Aan de vier gevisiteerde opleidingen wordt volgens de commissie bij aanstelling en bevordering voldoende rekening gehouden met didactische vaardigheden, al weegt het onderzoek nog steeds zwaarder dan het onderwijs.

De faciliteiten in het kader van didactische scholing van docenten zijn voldoende.

9. Internationalisering

Door alle betrokken opleidingen wordt geparticipeerd aan uitwisselingsprogramma's zoals het Erasmus-programma. De deelname van de opleidingen pedagogische wetenschappen van de RUG en de VUB aan deze programma's is nog te gering. Aan de K.U.Leuven krijgen de studenten voldoende mogelijkheden om te participeren aan uitwisselingsprogramma's, en binnen de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB zijn deze mogelijkheden goed.

De internationale contacten van het academisch personeel die kunnen worden teruggekoppeld naar het onderwijs zijn goed aan de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB. Aan de K.U.Leuven zijn er voldoende internationale contacten, zij het dat deze nog sterk onder de individuele verantwoordelijkheid van de stafleden vallen. Ook aan de RUG zijn de internationale contacten van de staf sterk persoonsgebonden; van een structureel beleid terzake is hier weinig merkbaar. Voor de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB tenslotte kunnen de internationale contacten van de staf volgens de commissie worden verbeterd.

De organisatie van de internationale uitwisselingen, zowel van studenten als docenten, verdient aan de RUG meer aandacht. Aan de K.U.Leuven verloopt deze organisatie op bevredigende wijze, aan de opleiding sociale en culturele agogiek van de VUB goed. Voor de opleiding pedagogische wetenschappen van de VUB kan de commissie de plannen om de internationale contacten in de toekomst te intensiveren enkel maar ondersteunen.

10. Interne kwaliteitszorg

De commissie heeft vastgesteld dat de organen die zich met de kwaliteit van het onderwijs bezighouden aan beide opleidingen van de VUB voldoende adequaat functioneren. De werking van de Permanente Onderwijscommissie van de opleiding pedagogische wetenschappen van de K.U.Leuven is volgens de commissie vrij omslachtig, en daardoor is ze weinig slagvaardig en doeltreffend. Wel heeft de commissie een grote veranderingsbereidheid vastgesteld. Aan de RUG tenslotte staat de Opleidingscommissie nog maar pas in de steigers. Momenteel treedt ze nog te weinig sturend op; zij moet duidelijk haar weg nog vinden.

De studentenvertegenwoordigers worden aan de K.U.Leuven goed, aan de VUB voldoende bij de besluitvorming betrokken. Aan de RUG voelen de studenten zich eveneens bij de besluitvorming betrokken, maar naar de mening van de commissie wordt er door de opleiding nog niet altijd voldoende gebruik gemaakt van het potentieel dat bij de studenten aanwezig is. Ook bij de leden van het AAP en het ZAP is er trouwens een potentialiteit aanwezig om verandering op gang te brengen, die nog niet voldoende wordt aangewend. De dominantie van de psychologie ten opzichte van de pedagogiek in de bestuurlijke gremia heeft tot gevolg dat de mogelijkheden voor de pedagogiek onvoldoende worden benut.

De procedures voor curriculumherziening en -innovatie functioneren voldoende adequaat aan de VUB. Aan de K.U.Leuven zijn deze procedures, net zoals de werking van de Permanente Onderwijscommissie, vrij omslachtig en daardoor minder slagvaardig en doeltreffend, maar ook hier heeft de commissie een grote veranderingsbereidheid vastgesteld. Aan de RUG heeft de visitatiecommissie door het feit dat de procedures nog maar pas in de steigers staan, geen goed beeld over het functioneren ervan gekregen.

De procedure voor onderwijsevaluatie tenslotte functioneert goed aan de RUG en de K.U.Leuven, en voldoende aan de VUB. De studenten worden aan de drie instellingen op adequate wijze bij de evaluatie betrokken.

DEEL II
OPLEIDINGSRAPPORTEN

1. Onderwijsfilosofie

De opleiding pedagogische wetenschappen stelt zich volgens de zelfstudie tot doel 'de studenten kennis, vaardigheden en attitudes te laten verwerven en genereren om op wetenschappelijk verantwoorde wijze te kunnen "handelen" in/aan/met educatieve "situaties".'

'De optie pedagogiek oriënteert zich voornamelijk op reguliere institutionele contexten van opvoeding, scholing, opleiding en vorming (in het onderwijs, het bedrijfsleven, de beroepsopleiding, enz.).'

'De optie orthopedagogiek richt zich voornamelijk op problematische opvoedings- en levenssituaties waarin personen, al dan niet met een handicap, kunnen verkeren.'

'De optie sociale agogiek richt zich voornamelijk op de sociaal-culturele en welzijnsinterventies ten aanzien van jongeren en volwassenen.'

De visitatiecommissie is van oordeel dat de algemene doelstellingen en eindtermen in de zelfstudie voldoende helder en duidelijk, maar toch vrij breed zijn geformuleerd. De doelstellingen per optie en per afzonderlijk opleidingsonderdeel zijn niet voldoende duidelijk omschreven.

Aanbeveling: Omschrijf de doelstellingen per optie en per opleidingsonderdeel voldoende duidelijk.

De doelstellingen kunnen volgens de commissie in de gegeven omstandigheden en met de gegeven middelen voldoende worden bereikt, al wordt de realisatie van de doelstellingen sterk bemoeilijkt door het tekort aan menskracht waarmee de opleiding te kampen heeft (zie 8.).

De doelstellingen kunnen zeker worden getypeerd als doelstellingen voor een academische opleiding, en onderscheiden zich duidelijk van de doelstellingen van een hogeschoolopleiding. Onder meer de goede inbreng van de vakgroep data-analyse draagt bij tot het academische karakter van de opleiding.

De doelstellingen en eindtermen beantwoorden voldoende aan de doelstellingen en eindtermen die door de commissie werden geformuleerd in haar referentiekader.

De bekendheid van de doelstellingen bij studenten is goed.

De visitatiecommissie is tenslotte van mening dat de doelstellingen en eindtermen in het algemeen voldoende zijn geoperationaliseerd in het programma. Wel valt het haar op dat het programma meer praktijk- dan theoriegericht is.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

Het programma van de opleiding pedagogische wetenschappen bestaat uit twee cycli. De eerste cyclus, de kandidaturen, omvat twee studie jaren; de tweede cyclus, de licenties, is opgebouwd uit drie studie jaren.

De kandidaturen zijn gemeenschappelijk voor alle studenten. Een groot gedeelte van de eerste kandidatuur is gelijk aan de eerste kandidatuur van de opleiding psychologie.

Vanaf de eerste licentie kiezen de studenten uit drie opties: pedagogiek, orthopedagogiek en sociale agogiek. De programma's van de licenties zijn opgebouwd uit een aantal algemene opleidingsonderdelen voor de drie opties gezamenlijk, een aantal opleidingsonderdelen eigen aan de gekozen optie en een aantal vrije keuzevakken. Daarnaast lopen de studenten in de drie licenties een stage, en schrijven ze een scriptie.

De visitatiecommissie is van oordeel dat het programma voor wat betreft de reguliere studenten in het algemeen voldoende evenwichtig is qua opbouw, al is op dit vlak toch nog enige verbetering wenselijk, in het bijzonder voor wat betreft het evenwicht tussen de pedagogiek en de psychologie. Het programma van de enige kandidatuur is niet voldoende evenwichtig opgebouwd. Met name verdient het aanbeveling de mogelijkheid na te gaan om bij de programmering meer rekening te houden met vooropleiding van de student, en de te volgen opleidingsonderdelen in een logische volgorde aan de studenten aan te bieden.

Ook op het vlak van de samenhang van het programma is verbetering wenselijk. Zo doen er zich bijvoorbeeld overlappingen voor tussen de inhoud van sommige opleidingsonderdelen, en komt het geheel van het programma vrij versnipperd over door het ruime aanbod aan kleine opleidingsonderdelen. In het algemeen lijkt er weinig overleg tussen de stafleden plaats te vinden, en wordt de samenhang van het programma niet gestuurd vanuit een onderwijskundig perspectief.

Aanbeveling: Verbeter het evenwicht en de samenhang van het programma, zowel voor het reguliere programma als voor de enige kandidatuur. Aandachtspunten hierbij zijn onder meer de verhouding psychologie-pedagogiek, de opbouw van de enige kandidatuur, de overlapping tussen opleidingsonderdelen en de versnippering van het programma.

Tenslotte meent de commissie dat de structuur van het programma vanuit het perspectief van de aanwezigheid van zinvolle keuzemogelijkheden goed is. De opbouw van algemeen naar specifiek,

met binnen de drie opties de mogelijkheid voor een verdere keuze, wordt door de commissie positief beoordeeld. Er is echter weinig aandacht voor de multiculturele problematiek.

Aanbeveling: Besteed meer aandacht aan de multiculturele problematiek.

2.2. De inhoud van het programma

De visitatiecommissie meent dat het programma van de opleiding pedagogische wetenschappen in zijn geheel genomen van voldoende niveau is en dat het inhoudelijk voldoende actueel is, al is er voor wat dit laatste betreft toch nog enige verbetering mogelijk. Zo is er weinig sprake van vakinhoudelijke en didactische vernieuwing, is het programma weinig internationaal gericht en vindt er geen interdisciplinaire ontwikkeling plaats.

Het niveau van de opleidingsonderdelen, zowel de algemene als de specialisatie-opleidingsonderdelen en dit zowel in de eerste als in de tweede cyclus, is volgens de commissie voldoende, al dient te worden opgemerkt dat de informatie om hierover te kunnen oordelen vrij beperkt was. Zo zijn er bijvoorbeeld in de studiegids geen lijsten met verplichte en aanbevolen literatuur opgenomen. Op basis van de beschikbare informatie heeft de commissie de indruk dat er in de specialisatievakken in de tweede cyclus vrij weinig verdieping plaatsvindt, en dat het verschil met het niveau van de eerste cyclus niet erg groot is. Het theoretische gehalte van de opleidingsonderdelen is vrij beperkt. De relatie die wordt gelegd tussen theorie en praktijk, wordt door de studenten dan weer sterk gewaardeerd.

Specifiek voor de optie orthopedagogiek meent de commissie dat wat weinig aandacht wordt besteed aan de leerproblematiek. Een aspect dat in de nabije toekomst binnen de optie pedagogiek meer aandacht verdient, zijn de nieuwe ontwikkelingen op het vlak van volwasseneneducatie. Verder heeft de commissie vastgesteld dat zowel binnen de optie pedagogiek als de optie orthopedagogiek de theoretisch-pedagogische onderbouwing onderbelicht is. Binnen de optie pedagogiek tenslotte heeft de commissie vastgesteld dat er wel een sterke band is met de psychologie, maar dat er weinig structurele en inhoudelijke relaties zijn met de vakgebieden beleidswetenschappen, criminologische wetenschappen en sociologie.

Aanbeveling: Maak een grondige analyse van het programma; besteed hierbij ondermeer aandacht aan het actualiteitsgehalte, het theoretisch gehalte van de opleidingsonderdelen, de leerproblematiek (orthopedagogiek), volwasseneneducatie (pedagogiek), de theoretisch-pedagogische onderbouwing (pedagogiek en orthopedagogiek) en de relatie met andere disciplines dan de psychologie (sociale agogiek).

Gezien de krappe omkadering en de daarmee gepaard gaande zware belasting, beschikt de staf over weinig mogelijkheden tot het verrichten van onderzoek. Een gevolg hiervan is dat het onderwijs weinig expliciet bevrucht wordt door en vanuit het eigen onderzoek.

2.3. Gebruikte werkvormen

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvormen en -middelen die worden gehanteerd voldoende adequaat zijn gegeven de onderwijsdoelstellingen, en doorgaans goed worden gebruikt. Wel dient de spreiding van de schriftelijke werken over het jaar te worden verbeterd.

Ook zijn de onderwijsvormen in het algemeen nog vrij traditioneel en weinig gevarieerd en heerst er nog overwegend een 'syllabuscultuur': de commissie heeft de indruk dat nog te veel nadruk wordt gelegd op het gebruik van syllabi en intern geschreven dictaten, waardoor de studenten te weinig verplicht worden meer algemene bronnen bij de studie te betrekken. Ze worden weinig aangespoord om zelfstandig literatuur te raadplegen. Er zou meer variatie in de onderwijsvormen en -middelen moeten worden aangebracht, bijvoorbeeld door de inschakeling van informatie- en communicatietechnologie. De commissie is er zich van bewust dat de omstandigheden momenteel niet optimaal zijn om aan de ontwikkeling van nieuwe onderwijsvormen te werken, onder meer door de krappe personeelsbezetting en het ontbreken van prikkels voor de ontwikkeling en het gebruik van innovatieve werkvormen, maar meent toch dat dit een punt is dat meer aandacht behoeft.

Aanbeveling:

- Zorg voor voldoende overleg om een betere spreiding van de schriftelijke werken over het academiejaar te kunnen garanderen.*
 - Besteed op structureel niveau aandacht aan het invoeren van nieuwe onderwijsvormen.*
-

2.4. Toetsing

De examens zijn volgens de commissie van voldoende niveau. Ze zijn in het algemeen voldoende gericht op het toetsen van inzicht, al wordt in de eerste cyclus van de studenten toch nog voornamelijk reproductie van kennis verwacht.

De examenvormen zijn voldoende in overeenstemming met de inhoud en de doelstellingen van de opleidingsonderdelen. De wijze van beoordeling van de examens lijkt goed.

Tenslotte meent de commissie dat de organisatie van de examens nog een zorgpunt is. Er moeten te veel examens in een te korte periode worden afgelegd. Een betere planning van de examenregeling dringt zich op, bijvoorbeeld door het verlengen van de examenperiode. Een andere mogelijke suggestie zou erin kunnen bestaan deeltaetsen in te richten om op deze wijze de programmering op het einde van het academiejaar te verlichten.

Aanbeveling: Heroverweeg de organisatie en planning van de examens.

2.5. Vaardigheden van studenten

De visitatiecommissie is van mening dat de opleiding goede mogelijkheden biedt om het probleemoplossend vermogen van de studenten te ontwikkelen. De degelijke praktijkoriëntatie

draagt hiertoe ongetwijfeld bij. Het onafhankelijk en kritisch denken en het zelfstandig leren en werken worden voldoende bevorderd, al is dit laatste hoofdzakelijk geconcentreerd rond de scriptie, en komt het in de andere opleidingsonderdelen minder aan bod. Verder krijgt het zelfstandig raadplegen van bronnen in de opleiding weinig aanmoediging. Tenslotte komt de student ook met weinig verschillende wetenschappelijke benaderingen in aanraking.

Aanbeveling:

- Moedig het zelfstandig raadplegen van bronnen aan, onder meer om het zelfstandig leren en werken meer te bevorderen, ook buiten het werken aan de scriptie.*
 - Confronteer de studenten met de bestaande pluriformiteit in wetenschappelijke benaderingen.*
-

De commissie meent dat het programma in het algemeen goede mogelijkheden biedt om zicht te krijgen op de samenhang tussen de opleiding en de latere beroepsuitoefening. De praktijkgerichtheid en het aandeel van de stages in het programma dragen hiertoe bij.

Verder is de commissie van mening dat het programma voldoende mogelijkheden biedt voor het aanleren van een attitude van 'life-long learning'.

De aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van schriftelijke en mondelinge uitdrucksvaardigheid in de moedertaal, is goed.

Aan het bijbrengen van vaardigheden in vreemde talen wordt in het algemeen voldoende aandacht besteed. Dit gebeurt voornamelijk indirect, via het bestuderen van anderstalige literatuur.

De aandacht voor het bijbrengen van computervaardigheden is goed.

Hetzelfde geldt tenslotte voor de aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van sociale vaardigheden, al zou op dit vlak nog enige verbetering mogelijk zijn door meer gebruik te maken van het werken in kleine groepen.

3. Stage en scriptie

3.1 Stage

De studenten lopen in de drie licenties een stage, waarvan de omvang afhankelijk is van de gekozen optie. In de optie pedagogiek bedraagt de omvang van de stage in respectievelijk de eerste, de tweede en de derde licentie 40, 75 en 100 uren. In de optie orthopedagogiek is dit 100, 100 en 60 uren, en in de optie agogiek drie keer 100 uren.

Volgens de zelfstudie bieden de stages de studenten de mogelijkheid om de in de meer theoretische opleidingsonderdelen verworven inzichten aan concrete praktijksituaties te toetsen. De stage dient te worden beschouwd als een leerproces, waarin onder meer de relevantie en de geldigheid van theoretische uitgangspunten in praktijksituaties onderzocht en de concrete operationalisering ervan uitgewerkt kunnen worden.

De commissie is van mening dat de stages van voldoende niveau zijn. Wat het relatieve gewicht van de stage binnen de opleiding betreft, heeft de commissie een ongelijkmatige verdeling over de verschillende studie jaren vastgesteld. Ook tussen de drie opties is er op dit vlak geen eenvormigheid.

Het aantal studiepunten dat is voorzien voor de stage, ligt een stuk onder de reële belasting. Het verdient wellicht aanbeveling de stage meer te concentreren.

De begeleiding van de stage verloopt, voornamelijk als gevolg van de personeelssituatie, niet optimaal. De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de stage zijn goed.

Aanbeveling:

- Breng het aantal studiepunten in overeenstemming met het werkelijke aandeel van de stage in het programma.*
 - Zoek een oplossing voor de problemen die zich voordoen met de begeleiding van de stage.*
-

3.2. Scriptie

Vanaf de eerste licentie dienen de studenten te werken aan een scriptie die moet worden afgerond in de derde licentie. De bedoeling hiervan volgens de zelfstudie is aan te tonen dat de student in staat is om, onder begeleiding van een promotor, een gericht wetenschappelijk denk- en actieproces te doorlopen dat uitmondt in het voorleggen van een wetenschappelijk product. De focus ervan vormt een (doorgaans) zelf- of in overleg met de promotor- gekozen probleem of stelling, gesitueerd op het (ruime) terrein van de pedagogische wetenschappen.

Op basis van de steekproef van scripties die de commissie heeft bestudeerd, komt zij tot de vaststelling dat het gemiddelde niveau ervan goed is. Ook het relatieve gewicht ervan binnen de opleiding is goed. Wel is het feitelijke gewicht groter dan de begrote studieomvang. Ook is de verdeling van de inspanningen die tijdens de drie licentie jaren dient te worden geleverd, niet evenwichtig, en worden de studenten niet gehonoreerd voor de inspanningen die zij in de eerste en de tweede licentie leveren. Op dit vlak doen er zich ook verschillen voor tussen de drie opties. Tenslotte beveelt de commissie aan de grenzen die in de richtlijnen aan de scriptie zijn gesteld, beter te bewaken. Momenteel loopt de omvang ervan nogal uiteen, en wijkt soms sterk af van de opgelegde richtlijnen.

De begeleiding van de scriptie is wisselend. In sommige opties doet er zich op dit vlak een probleem voor, voornamelijk als gevolg van een tekort aan beschikbaar personeel. In het algemeen geldt dat de in het programma voorziene begeleiding van en voorbereiding op de scriptie te beperkt is, vooral voor wat betreft de (kwalitatieve) onderzoeksmethodologie.

Aanbeveling:

- Breng het aantal studiepunten in overeenstemming met het werkelijke aandeel van de scriptie in het programma van de verschillende studie jaren.*
 - Zoek een oplossing voor de problemen die zich voordoen met de begeleiding van en de voorbereiding op de scriptie.*
-

De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de scriptie zijn goed. Wel meent de commissie dat het mogelijk moet zijn de scriptie door minder personen te laten beoordelen, zodat hierdoor meer ruimte vrijkomt voor de begeleiding van de scripties of voor andere onderwijsactiviteiten.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantal studenten

Tabel 1: Aantal studenten pedagogische wetenschappen in de periode '88-'89 t.e.m. '97-'98 ('88-'89 t.e.m. '93-'94: gemeenschappelijke eerste kandidatuur psychologie en pedagogische wetenschappen)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic	3e lic
'88-'89	179	242	36	40	35	43
'89-'90	185	246	34	31	42	40
'90-'91	181	257	50	24	39	47
'91-'92	261	336	48	34	29	47
'92-'93	337	419	62	32	39	29
'93-'94	354	459	80	61	32	40
'94-'95	110	125	97	71	60	37
'95-'96	149	176	108	83	68	63
'96-'97	132	159	143	96	80	71
'97-'98	123	168	130	124	93	85

De generatie- en eerste-kandidatuurstudenten pedagogische wetenschappen kunnen pas vanaf het academiejaar '94-'95 worden onderscheiden van de studenten psychologische wetenschappen. Sindsdien schommelde het aantal generatiestudenten pedagogische wetenschappen tussen de 110 en de 149. De cijfergegevens zijn nog te recent om hieruit algemene conclusies te kunnen trekken. In de inschrijvingen in de hogere studiejaren pedagogische wetenschappen kan vanaf '91-'92 globaal genomen een stijgende tendens worden vastgesteld, al lijkt, wanneer naar de cijfers van de tweede kandidatuur wordt gekeken, een einde aan deze groei te zijn gekomen. Het aandeel van de vrouwelijke studenten bedraagt ongeveer 80%.

Volgens de zelfstudie is 95% van de generatiestudenten afkomstig uit het Algemeen Secundair Onderwijs en 5% uit het Technisch en Kunst Secundair Onderwijs. Op het vlak van moderne talen hebben de studenten pedagogische wetenschappen een vergelijkbare vooropleiding als de gemiddelde generatiestudent van de faculteit en van de ganse RUG. Het aandeel wiskunde en wetenschappen in de vooropleiding van de studenten pedagogische wetenschappen ligt iets hoger dan bij de gemiddelde generatiestudent aan de faculteit, maar iets lager dan bij de gemiddelde student aan de RUG.

Tenslotte kan worden vermeld dat 49% van de generatiestudenten afkomstig is uit de provincie Oost-Vlaanderen, 32% uit West-Vlaanderen, 13,5% uit Antwerpen, 3,5% uit Brabant en 2% uit Limburg.

Wat de instroom betreft, is het volgens de commissie van belang dat nieuwe doelgroepen worden aangetrokken. Met name de bereidheid tot het openstellen van de opleiding voor studenten die niet rechtstreeks uit het secundair onderwijs of een hogeschoolopleiding instromen, verdient aandacht.

Aanbeveling: Zoek een mogelijkheid om het programma open te stellen voor andere doelgroepen, in het bijzonder studenten die niet rechtstreeks uit het secundair onderwijs of een hogeschoolopleiding instromen.

4.2. Slaagcijfers en rendementen

Tabel 2: Slaagpercentages studenten pedagogische wetenschappen in de periode '87-'88 t.e.m. '96-'97 ('88-'89 t.e.m. '93-'94: gemeenschappelijke eerste kandidatuur psychologie en pedagogische wetenschappen) (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic	3e lic
'87-'88	51,4	54,9	94,7	100,0	100,0	87,7
'88-'89	42,6	44,8	83,3	100,0	100,0	88,4
'89-'90	41,0	44,7	87,9	96,8	100,0	85,0
'90-'91	48,9	50,6	79,2	100,0	97,4	80,9
'91-'92	46,1	51,2	81,3	94,1	96,6	93,6
'92-'93	51,8	54,2	83,6	96,9	100,0	100,0
'93-'94	50,6	52,8	86,4	98,4	96,9	85,0
'94-'95	61,8	62,9	93,5	98,6	100,0	86,1
'95-'96	62,6	63,8	95,2	96,4	98,5	93,7
'96-'97	55,4	54,8	91,5	95,9	96,3	91,5

Over de periode '87-'88 t.e.m. '96-'97 slaagt gemiddeld 51,2% van de generatiestudenten. Het gemiddelde slaagpercentage in de eerste kandidatuur bedraagt 53,5%. In de daaropvolgende studiejaar neemt het gemiddelde slaagpercentage toe tot 87,7% in de tweede kandidatuur, 97,7% in de eerste licentie en 98,6% in de tweede licentie. In de derde licentie daalt het slaagpercentage opnieuw tot 89,2%.

De slaagcijfers zijn, rekening houdende met de vrije toegang tot het hoger onderwijs, volgens de commissie goed, zowel in de eerste kandidatuur als in het vervolg van de opleiding.

4.3. Gemiddelde studieduur

Volgens de zelfstudie behaalt 70% van de studenten die afstuderen het diploma in de nominaal voorgeschreven periode van vijf jaar. 23% behaalt het diploma in zes jaar, en 7% in zeven jaar of meer. Dit komt neer op een gemiddelde studieduur van 5,4 jaar.

De gemiddelde studieduur is volgens de commissie in overeenstemming met wat binnen de randvoorwaarden mag worden verwacht.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat de overeenstemming tussen de reële en de begrote studietijd in haar totaliteit goed is. De verdeling van de studietijd over en binnen de studiejaar is in het algemeen voldoende evenwichtig, al doen er zich vooral in de tweede cyclus op dit vlak toch een aantal problemen voor. Met name de verdeling van de studiepunten over de verschillende opleidingsonderdelen, de stage en de scriptie lijkt niet adequaat.

Wat de verhouding tussen het aantal contacturen en het aantal uren vereist voor zelfstudie betreft, meent de commissie dat het aantal contacturen zou moeten verminderen ten voordele van zelfstudie, om zodoende de kwaliteit van de opleiding te verbeteren.

Aanbeveling:

- Heroverweeg de verdeling van de studiepunten over de verschillende opleidingsonderdelen, de stage en de scriptie.*
 - Verminder het aantal contacturen ten voordele van meer zelfstudie.*
-

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

Volgens de zelfstudie gebeurt de studievoorlichting aan abiturienten door het centrale Adviescentrum voor Studenten, dat informatie verspreidt via secundaire scholen, PMS-centra en rechtstreeks aan potentiële studenten, en daarnaast ook deelneemt aan allerlei voorlichtingsactiviteiten. Verder worden, in samenwerking met de opleidingen, ook infodagen georganiseerd voor abiturienten en hun ouders.

In het tweede semester van de tweede kandidatuur wordt een informatieve vergadering ingericht om de studenten te helpen bij de keuze tussen één van de drie opties van de tweede cyclus.

De voorlichting, zowel aan abiturienten als tijdens de studies, is volgens de commissie goed, behalve die met betrekking tot de opties in de tweede cyclus. Deze zou uitgebreider moeten zijn.

De studiegids die ter beschikking van abiturienten en studenten wordt gesteld, moet naar de mening van de commissie ook informatie bevatten omtrent verplichte en aanbevolen literatuur.

Aanbeveling:

- Verbeter de voorlichting over de keuzemogelijkheden in de tweede cyclus.*
 - Neem in de studiegids informatie op over de verplichte en aanbevolen literatuur.*
-

STUDIEBEGELEIDING

Het Adviescentrum voor Studenten staat zowel in voor begeleiding bij de studiekeuze, als tijdens de studies bij problemen met studiemethode en studieorganisatie. Ook bij mislukken van de studies kan een beroep worden gedaan op deze dienst, met het oog op heroriëntering. Na het beëindigen van de opleiding staat dit centrum ter beschikking met informatie over voortgezette studies of intrede op de arbeidsmarkt.

Binnen de faculteit staat het monitoraat in voor de studiebegeleiding. Een eerste taak van het monitoraat is informatieverschaffing naar de studenten toe. Verder vormt deze dienst een kanaal om moeilijkheden en problemen te signaleren. Tenslotte staat het monitoraat ook in voor zowel de vakinhoudelijke begeleiding -door middel van groepsessies, proefexamens en feedbacksessies over deze proefexamens- als de begeleiding bij persoonlijke, studiegebonden problemen.

Voor wat betreft de studiebegeleiding in de eerste kandidatuur is het monitoraat volgens de commissie een goed initiatief. De inzet van de monitoren wordt door de studenten sterk gewaardeerd. De monitoren zijn evenwel overbelast, wat de werking van de dienst zeker niet ten goede komt. De begeleiding in het vervolg van de opleiding verloopt doorgaans goed.

Aanbeveling: Versterk het monitoraat.

6. De faciliteiten

De commissie is van mening dat de onderwijs- en practicumruimten in het algemeen van behoorlijk niveau zijn. Wel is er behoefte aan meer kleine werkgroep ruimten. De uitrusting van de auditoria waarin wordt gedoceerd voor zeer grote groepen studenten, voornamelijk in de eerste kandidatuur, voldoet echter niet. De commissie is er zich van bewust dat dit laatste grotendeels buiten de verantwoordelijkheid van de opleiding valt.

De computerfaciliteiten die ter beschikking staan van de studenten, zijn goed.

De bibliotheek wordt door de commissie van voldoende niveau geacht. Het aanwezige tijdschriftenbestand is goed, maar de beschikbaarheid van recente boeken, zeker de verplichte te bestuderen literatuur, is te beperkt. Ook de openingstijden en de beschikbare kopieerfaciliteiten van de bibliotheek zijn te beperkt.

Aanbeveling:

- Voorzie meer werkgroep ruimten en zoek een oplossing voor de problemen met de uitrusting van de grote auditoria.*
 - Moedig de toegang tot en het gebruik van literatuur door de studenten aan.*
 - Schaf meer recente, en zeker de verplichte literatuur aan.*
-

7. De afgestudeerden

Uit een onderzoek dat door de faculteit psychologie en pedagogische wetenschappen werd uitgevoerd bij de afgestudeerden van het academiejaar '96-'97, blijkt dat de voornaamste werkterreinen van afgestudeerde pedagogen en psychologen het bedrijfsleven, de gehandicaptenzorg, de gezondheidszorg en het secundair of hoger niet-universitair onderwijs zijn. Binnen deze domeinen bekleedt de meerderheid van de afgestudeerden de functie van resp. psycholoog of pedagoog.

De commissie is van mening dat het, met het aangeboden programma, mogelijk is afgestudeerden van goed niveau te leveren, die goed zijn uitgerust voor een vlotte aansluiting op de arbeidsmarkt.

De contacten met de arbeidsmarkt in functie van de opbouw van het programma evenals de contacten met de afgestudeerden in het algemeen zijn voldoende, zij het dat ze op een niet-gestructureerde wijze verlopen.

Aanbeveling: Structureer de contacten met de arbeidsmarkt en met de afgestudeerden.

8. De staf

De commissie meent dat de omvang van de staf ontoereikend is, zowel voor wat betreft de leden van het ZAP, als voor de leden van het AAP. Ook is de verdeling van de staf over de verschillende vakgroepen, onder meer rekening houdende met het aantal studenten in de respectieve opties, niet evenwichtig. Verder zou de onderlinge samenwerking, zowel tussen als binnen de opties, kunnen worden versterkt.

Momenteel is de onderwijsbelasting van de staf als gevolg van deze onderbezetting te zwaar. Wel denkt de commissie dat door een verschuiving van prioriteiten een zekere ruimte zou kunnen worden vrijgemaakt. Ook het inschakelen van gastdocenten zou mogelijkheden kunnen bieden.

Aanbeveling: Tracht, zolang het personeelsbestand niet kan worden uitgebreid, door een verschuiving van prioriteiten en door het inschakelen van gastdocenten, enige ruimte in de belasting te maken.

Bij aanstelling en bevordering wordt volgens de commissie voldoende rekening gehouden met didactische vaardigheden, al weegt het onderzoek nog steeds zwaarder dan het onderwijs. De faciliteiten in het kader van didactische scholing van docenten zijn voldoende.

9. Internationalisering

De deelname van studenten aan internationale uitwisselingsprojecten verschilt volgens de zelfstudie voor de drie opties. Binnen de optie orthopedagogiek zijn de studenten verplicht in de tweede licentie een stage van twee maanden in het buitenland te lopen. Daarnaast kunnen zij ook op eigen initiatief nog een gedeelte van hun programma in het buitenland volgen. Binnen de opties pedagogiek en sociale agogiek is het volgen van een gedeelte van de opleiding in het buitenland geheel een eigen keuze, die slechts door enkele studenten wordt gemaakt. Het aantal buitenlandse studenten dat de licenties aan de RUG volgt, is zeer beperkt. De postgraduaatsprogramma's worden door meer buitenlandse studenten gevolgd.

Het grootste gedeelte van de staf geeft college aan buitenlandse universiteiten. Daarnaast geven in de drie opties in de licenties jaarlijks een aantal buitenlandse gastdocenten colleges.

De deelname van studenten aan internationale uitwisselingsprogramma's is volgens de commissie nog te gering. De internationale contacten van de leden van het ZAP zijn sterk persoonsgebonden; van een structureel beleid terzake is weinig merkbaar. De organisatie van internationale uitwisselingen van studenten en staf verdient dan ook meer aandacht.

Aanbeveling: Besteed meer structurele aandacht aan de internationale uitwisseling van studenten en staf.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De commissie is van oordeel dat de zelfstudie niet voldoende kritisch en analytisch is. Het geheel is vrij beschrijvend en nogal weinig reflexief. Het evaluatieve aspect is onderbelicht.

De zelfstudie was voor de commissieleden informatief, maar de gesprekken tijdens het bezoek waren onmisbaar om de commissie een evenwichtig beeld van de opleiding te geven.

10.2. De interne kwaliteitszorg

Over de kwaliteit van de opleiding wordt volgens de zelfstudie op de eerste plaats gewaakt door de vakgroepraden. Deze raden bespreken de organisatie van het onderwijs, wisselen belangrijke informatie uit, ... Verder draagt de opleidingscommissie pedagogische wetenschappen verantwoordelijkheid voor de basiskwaliteit van de opleiding. Deze commissie speelt een belangrijke rol in programmaherzieningen en -aanpassingen. Adviezen van de opleidingscommissie moeten worden bekrachtigd door de faculteitsraad.

De evaluatie van de opleidingsonderdelen gebeurt op de eerst plaats door de vakgroep waarbinnen het betrokken opleidingsonderdeel wordt aangeboden. Kleine wijzigingen kunnen op voorstel van de vakgroep, en na goedkeuring door de opleidingscommissie, worden doorgevoerd. Belangrijkere wijzigingen worden meestal rechtstreeks binnen de opleidingscommissie besproken en goedgekeurd.

Daarnaast wordt er jaarlijks een evaluatieweek georganiseerd, waarin minstens één opleidingsonderdeel per lesgever wordt geëvalueerd. Dit gebeurt door de studenten aan de hand van een gestandaardiseerde vragenlijst die wordt opgesteld door de evaluatiecommissie, die de gegevens ook verwerkt. Deze commissie stelt per opleidingsonderdeel een syntheserapport op, dat, naast de globale resultaten, ook aanwijzingen voor bijstellingen en correcties bevat. De individuele lesgevers worden door de commissie geïnformeerd over haar bevindingen en commentaren. Sinds '97-'98 worden de resultaten van de evaluaties ook aan de studenten bekend gemaakt.

De procedures voor curriculumherziening en -innovatie staan nog maar pas in de steigers, waardoor het vrij moeilijk is een beeld over het functioneren ervan te krijgen. Hetzelfde geldt voor de werking van de opleidingscommissie. Momenteel treedt deze commissie nog weinig sturend op; zij moet duidelijk haar weg nog vinden. De studenten voelen zich bij de besluitvorming betrokken, maar naar de mening van de commissie wordt er door de opleiding nog niet altijd voldoende gebruik gemaakt van het potentieel dat bij de studenten aanwezig is. Ook bij de leden van het AAP en het ZAP is er trouwens een potentialiteit aanwezig om verandering op gang te brengen, die nog niet voldoende wordt aangewend. De dominantie van de psychologie ten opzichte van de pedagogiek in de bestuurlijke gremia heeft tot gevolg dat de mogelijkheden voor de pedagogiek onvoldoende worden benut.

Aanbeveling: Ontwikkel een vernieuwingsplan om de mogelijkheden van het aanwezige potentieel tot verandering te verwerklijken.

De procedure voor onderwijsevaluatie tenslotte functioneert goed. De studenten worden op adequate wijze bij de evaluatie betrokken.

Katholieke Universiteit Leuven

De opleiding pedagogische wetenschappen binnen de faculteit psychologie en pedagogische wetenschappen

1. Onderwijsfilosofie

De eerste cyclus van de opleiding pedagogische wetenschappen stelt zich volgens de zelfstudie tot doel de studenten in staat te stellen 'aan te geven wat een pedagogische vraagstelling is, deze vraagstelling te verantwoorden en te analyseren en de invalshoeken aan te geven van waaruit ze kan worden benaderd'. Na de tweede cyclus van de opleiding moet de afgestudeerde in staat zijn 'een pedagogisch probleem te definiëren en te situeren, dit op een wetenschappelijk verantwoorde wijze aan te pakken en het geheel te legitimeren. De afgestudeerde kan, conform de eisen van de wetenschappelijke gemeenschap, hierover rapporteren en met collega's een discussie aangaan.'

De visitatiecommissie is van oordeel dat de algemene doelstellingen en eindtermen in de zelfstudie helder en duidelijk zijn geformuleerd. De doelstellingen per afstudeerrichting en per afzonderlijk opleidingsonderdeel zijn echter niet steeds voldoende duidelijk neergeschreven.

Aanbeveling: Beschrijf de doelstellingen per afstudeerrichting en per opleidingsonderdeel voldoende duidelijk.

De doelstellingen en eindtermen kunnen volgens de commissie in de gegeven omstandigheden en met de gegeven middelen goed worden bereikt.

De doelstellingen kunnen zeker worden getypeerd als doelstellingen voor een academische opleiding, en onderscheiden zich duidelijk van de doelstellingen van een hogeschoolopleiding.

De doelstellingen en eindtermen beantwoorden aan de doelstellingen en eindtermen die door de commissie werden geformuleerd in haar referentiekader.

De bekendheid van de doelstellingen bij studenten is goed.

De visitatiecommissie is tenslotte van mening dat de doelstellingen en eindtermen goed zijn geoperationaliseerd in het programma.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

Het programma van de opleiding pedagogische wetenschappen bestaat uit twee cycli. De eerste cyclus, de kandidaturen, omvat twee studie jaren; de tweede cyclus, de licenties, is opgebouwd uit drie studie jaren.

De kandidaturen zijn gemeenschappelijk voor alle studenten. In de eerste licentie kiezen de studenten voor een bepaalde afstudeerrichting. Hierbij hebben ze de keuze uit onderwijskunde, orthopedagogiek en sociale pedagogiek. Binnen de drie afstudeerrichtingen volgen de studenten een aantal algemene vakken, een aantal bijzondere vakken en een aantal keuzevakken. In de richtingen onderwijskunde en orthopedagogiek kiezen ze bovendien één specialisatiepakket uit een aanbod van drie resp. vijf. Bovendien lopen de studenten een aantal stages en schrijven ze een eindverhandeling.

De visitatiecommissie is van oordeel dat het programma voor wat betreft de reguliere studenten in het algemeen voldoende evenwichtig is qua opbouw, al is op dit vlak toch nog enige verbetering mogelijk. Zo is het programma sterk gebouwd op het traditionele paradigma waarin eerst de theorie en daarna de praktijk aan bod komt, waardoor er, zeker bij het begin van de opleiding, vrij weinig oog is voor het probleembewustzijn van de studenten. Ook de opbouw inzake moeilijkheidsgraad van het programma is niet optimaal. De moeilijkheidsgraad van een beperkt aantal opleidingsonderdelen in de eerste kandidatuur is te hoog.

Het programma van de enige kandidatuur is niet voldoende evenwichtig opgebouwd. Met name verdient het aanbeveling de mogelijkheid na te gaan om bij de programmering meer rekening te houden met vooropleiding van de student.

Aanbeveling: Verbeter het evenwicht van het programma, zowel voor de reguliere studenten als voor de enige kandidatuur. Aandachtspunten hierbij zijn de relatie theorie-praktijk, de moeilijkheidsgraad van het programma en de opbouw van de enige kandidatuur.

Het programma vertoont volgens de commissie in het algemeen een goede samenhang, al wordt hier en daar melding gemaakt van een zekere overlap tussen verschillende opleidingsonderdelen.

Tenslotte meent de commissie dat er in het programma goede zinvolle keuzemogelijkheden aanwezig zijn, al is de keuze op het vlak van multiculturaliteit en jeugdwerk beperkt.

2.2. De inhoud van het programma

De visitatiecommissie meent dat het programma van de opleiding pedagogische wetenschappen in zijn geheel genomen van goed niveau is en dat het inhoudelijk voldoende actueel is, al komt het geheel op sommige punten vrij traditioneel over, met name ten aanzien van de afstudeerrichting orthopedagogiek.

Het niveau van de opleidingsonderdelen, zowel de algemene als de specialisatie-opleidingsonderdelen en dit zowel in de eerste als in de tweede cyclus, is volgens de commissie goed. Met name

de sterke theoretisch-wijsgerige vorming wordt gewaardeerd, al is in de eerste kandidatuur, zoals hierboven opgemerkt, voor enige vakken de moeilijkheidsgraad te hoog. Ook leidt dit hoge theoretische gehalte ertoe dat de praktijkrelevantie voor de studenten niet heel duidelijk is, zeker niet in de eerste cyclus. Het lijkt wenselijk de functionaliteit en de relevantie van de theoretische opleidingsonderdelen meer te verduidelijken. In de latere jaren wordt het verband tussen theorie en praktijk dan weer sterk gewaardeerd, zowel door studenten als door afgestudeerden.

Verder verdienen, zoals gezegd onder 2.1., aspecten als multiculturaliteit en jeugdwerk meer aandacht in het programma.

Aanbeveling:

- Tracht in de eerste cyclus de praktijkrelevantie van de theoretische opleidingsonderdelen duidelijk te maken.*
 - Bied de studenten de mogelijkheid meer opleidingsonderdelen te volgen op het vlak van multiculturaliteit en jeugdwerk.*
-

De onderzoeksresultaten worden volgens de commissie in het algemeen voldoende teruggekoppeld naar het onderwijs, al zou bijvoorbeeld een versterking van de inbreng van het AAP in het onderwijs met betrekking tot het eigen onderzoek (zie 8.) op dit vlak nog enige verbetering kunnen brengen.

2.3. Gebruikte werkvormen

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvormen en -middelen die worden gehanteerd, voldoende adequaat zijn gegeven de onderwijsdoelstellingen, en doorgaans op bevredigende wijze worden gebruikt. Er zijn zeker positieve aanzetten aanwezig om bewust met nieuwe onderwijsvormen om te gaan, bijvoorbeeld via de onderzoeks-, ontwikkelings- en implementatieprojecten (ooi-projecten) en de begeleide zelfstudie in de kandidaturen, maar de concrete uitwerking evenals de inpassing in het geheel van het programma kunnen nog worden verbeterd. Ook komt de zelfstudie nog te vaak boven op de al bestaande programmaonderdelen, in plaats van ter vervanging ervan. Het projectonderwijs in de licenties sociale pedagogiek wordt door de studenten gewaardeerd, zij het dat de studiebelasting hiervoor een stuk zwaarder lijkt dan op grond van het relatieve aandeel van de studiepunten kan worden verwacht.

Ondanks deze aanzetten zijn de onderwijsvormen momenteel in het algemeen nog vrij traditioneel en weinig gevarieerd, en heerst er nog overwegend een 'syllabuscultuur': de commissie heeft de indruk dat nog te veel nadruk wordt gelegd op het gebruik van syllabi en intern geschreven dictaten, waardoor de studenten te weinig verplicht worden meer algemene bronnen bij de studie te betrekken. Ze worden weinig aangespoord om zelfstandig literatuur te raadplegen. Met name in de kandidaturen zou er meer variatie in de onderwijsvormen en -middelen kunnen worden aangebracht, bijvoorbeeld door de inschakeling van informatie- en communicatietechnologie.

Aanbeveling: Werk de aanzetten die zijn gegeven op het vlak van de invoering van nieuwe onderwijsvormen en nieuwe informatietechnologieën, verder uit.

2.4. Toetsing

De examens zijn volgens de commissie van goed niveau. Ze zijn in het algemeen voldoende gericht op het toetsen van inzicht, al wordt in de eerste cyclus van de studenten toch nog voornamelijk reproductie van kennis verwacht.

De examenvormen zijn in overeenstemming met de inhoud en de doelstellingen van de opleidingsonderdelen. De wijze van beoordeling van de examens lijkt goed.

Tenslotte meent de commissie dat de organisatie van de examens goed verloopt, althans naar de maatstaven die de opleiding zelf hanteert. De commissie zou graag een meer gespreid examenstelsel zien, waartoe al een aanzet wordt gegeven door de paasexamens.

2.5. Vaardigheden van studenten

De visitatiecommissie is van mening dat de opleiding goede mogelijkheden biedt om het probleemoplossend vermogen van de studenten te ontwikkelen, het onafhankelijk en kritisch denken aan te scherpen en het zelfstandig leren en werken te bevorderen, al zou dit laatste nog op een meer adequate wijze kunnen worden aangemoedigd, onder andere door het zelfstandig raadplegen van bronnen meer te stimuleren.

Aanbeveling: Moedig het zelfstandig leren en werken meer aan, onder andere door het zelfstandig raadplegen van bronnen meer te stimuleren.

Het programma biedt in het algemeen voldoende mogelijkheden om zicht te krijgen op de samenhang tussen de opleiding en de latere beroepsuitoefening.

Verder is de commissie van mening dat het programma voldoende mogelijkheden biedt voor het aanleren van een attitude van 'life-long learning'.

De aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van schriftelijke en mondelinge uitdrukkingvaardigheid in de moedertaal, is goed.

Aan het bijbrengen van vaardigheden in vreemde talen wordt in het algemeen voldoende aandacht besteed. Dit gebeurt voornamelijk indirect, via het bestuderen van anderstalige literatuur.

De aandacht voor het bijbrengen van computervaardigheden is goed.

Hetzelfde geldt tenslotte voor de aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van sociale vaardigheden, al wijzen met name de afgestudeerde orthopedagogen waarmee de commissie tijdens haar bezoek heeft kunnen spreken op de beperkte aandacht voor de persoonlijke vorming en het begeleidingsaspect in de hulpverlening.

3. Stage en eindverhandeling

3.1. Stage

De plaats van de stage in de opleiding is volgens de zelfstudie afhankelijk van de afstudeerrichting. In de richting onderwijskunde loopt de student tussen de eerste en de tweede licentie een observatiestage van 15 dagen, in principe in het reguliere onderwijs. In de derde licentie lopen de studenten een participatiestage van 80 dagen in een organisatie of instelling die aansluit bij het specialisatiepakket. In de richting orthopedagogiek wordt aangeraden om tussen de tweede kandidatuur en de eerste licentie een facultatieve stage van 15 dagen te lopen, bedoeld als eerste kennismaking met de praktijk. Tussen de eerste en de tweede licentie maken de studenten een stage van 15 dagen door, en in de derde licentie een stage van 85 dagen. In de richting sociale pedagogiek volgen de studenten in de eerste licentie een stage van 26 dagen, als kennismaking met de structuur en sociaal-agogische taakaspecten van een instelling in aansluiting bij het eerste deel van het projectonderwijs. In de tweede licentie werken de studenten zich, aansluitend bij het tweede gedeelte van het projectonderwijs, en eveneens gedurende 26 dagen, in in het gevarieerd sociaal-agogisch takenpakket van een instelling. In de derde licentie lopen de studenten gedurende 48 dagen stage in een organisatie, met de klemtoon op het zelfstandig leren realiseren van agogische en beleidscoördinerende taken. Tenslotte kunnen de studenten van elke afstudeerrichting kiezen voor een onderzoeksstage van maximum 50% van de beschikbare stagetijd.

De commissie is van mening dat de stages van goed niveau zijn. Ook het relatieve gewicht ervan binnen de opleiding is goed.

De begeleiding van de stage verloopt, voornamelijk als gevolg van de personeelssituatie in de afstudeerrichting orthopedagogiek, niet steeds optimaal. De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de stage zijn voldoende, maar in het algemeen krijgen de studenten te weinig feedback.

Aanbeveling:

- *Zoek een oplossing voor de problemen die zich voordoen met de begeleiding van de stage, met name in de afstudeerrichting orthopedagogiek.*
 - *Geef de studenten meer feedback over de stages.*
-

3.2. Eindverhandeling

Tijdens de eerste, de tweede en de derde licentie dienen de studenten te werken aan een eindverhandeling. Eventueel kan deze worden vervangen door twee scripties. Het onderwerp van de eindverhandeling dient volgens de zelfstudie aan te sluiten bij en inhoudelijk te passen in een studiedomein van de algemene vakken of van de afstudeerrichting van de student. De verhandeling kan bestaan uit een literatuurstudie en/of het ontwerpen en uitvoeren van empirisch onderzoek. Aan een eindverhandeling worden als eisen gesteld dat de student zich persoonlijk inwerkt in een gegeven onderzoeksdomein, en een theoretische probleemstelling op kritische en methodologisch verantwoorde wijze vanuit een pedagogische invalshoek benadert. Bovendien wordt verwacht dat inzichten, conclusies en legitimaties voor genomen stappen helder en op wetenschappelijke wijze gerapporteerd worden.

Op basis van de steekproef van eindverhandelingen die de commissie heeft bestudeerd, komt zij tot de vaststelling dat het gemiddelde niveau ervan goed is. Ook het relatieve gewicht ervan binnen de opleiding is goed. Wel wenst de commissie ter overweging mee te geven de eindverhandeling meer te concentreren in de derde licentie. Met name vindt de commissie de eerste licentie vroeg om een verantwoorde keuze te maken voor een onderwerp dat de afronding van de studie behelst. Verder vraagt het feit dat de eindverhandeling over de drie licenties is gespreid, een grote inzet op het vlak van de begeleiding ervan.

De begeleiding van de eindverhandeling is wisselend en verschilt van afstudeerrichting tot afstudeerrichting en van promotor tot promotor. In sommige gevallen doet er zich op dit vlak een tekort voor, voornamelijk als gevolg van een tekort aan beschikbaar personeel. Een ander probleem, specifiek voor de richting orthopedagogiek, is dat, vanwege het grote aantal studenten in verhouding tot het aantal ZAP-leden dat eindverhandelingen kan begeleiden, onvoldoende onderwerpen voor eindverhandelingen binnen de eigen afstudeerrichting beschikbaar zijn.

Aanbeveling: Zoek een creatieve oplossing voor de problemen die zich voordoen met de begeleiding van en het toewijzen van onderwerpen voor de eindverhandeling in de afstudeerrichting orthopedagogiek.

De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de eindverhandeling zijn goed. Wel meent de commissie dat het mogelijk moet zijn de eindverhandeling door minder personen te laten beoordelen, zodat hierdoor meer ruimte vrijkomt voor de begeleiding van de eindverhandelingen of voor andere onderwijsactiviteiten.

Tot slot wenst de commissie op te merken dat zij de argumentatie om de stage en de eindverhandeling qua onderwerp niet bij elkaar te laten aansluiten, niet vanzelfsprekend vindt. Het versterken, of op zijn minst het niet tegengaan van een samenhang tussen beide, zou een gedeelte van de problemen die zich stellen inzake begeleiding, kunnen oplossen. Tegelijkertijd krijgt de relatie tussen theorie en praktijk hierdoor extra aandacht.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantal studenten

Over de periode '88-'89 t.e.m. '94-'95 is het aantal generatiestudenten pedagogische wetenschappen, met een stijging van 79 tot 270, meer dan verdrievoudigd. Sindsdien is dit aantal afgenomen tot 214.

Het aandeel van de vrouwelijke studenten schommelt tussen de 80 en de 90%.

Wat de instroom betreft, is het volgens de commissie van belang dat nieuwe doelgroepen worden aangetrokken. Met name de bereidheid tot het openstellen van de opleiding voor studenten die niet rechtstreeks uit het secundair onderwijs of een hogeschoolopleiding instromen, verdient aandacht.

Aanbeveling: Zoek een mogelijkheid om het programma open te stellen voor andere doelgroepen, in het bijzonder studenten die niet rechtstreeks uit het secundair onderwijs of een hogeschoolopleiding instromen.

Tabel 1: Aantal studenten pedagogische wetenschappen in de periode '88-'89 t.e.m. '97-'98

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic	3e lic
'88-'89	79	111	74	53	72	103
'89-'90	87	105	91	56	53	94
'90-'91	108	126	84	68	56	61
'91-'92	109	138	96	69	66	69
'92-'93	154	195	103	79	69	76
'93-'94	181	221	137	74	77	78
'94-'95	248	297	119	115	73	81
'95-'96	270	352	190	99	118	83
'96-'97	235	306	207	130	98	127
'97-'98	214	299	189	147	126	107

4.2. Slaagcijfers en rendementen

Tabel 2: Slaagpercentages studenten pedagogische wetenschappen in de periode '87-'88 t.e.m. '96-'97 (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic	3e lic
'87-'88	47,5	54,0	83,6	100,0	95,9	72,4
'88-'89	65,4	67,0	80,8	98,1	100,0	75,0
'89-'90	60,9	59,0	75,8	100,0	98,1	86,2
'90-'91	57,0	55,2	86,9	98,5	100,0	79,0
'91-'92	55,0	56,5	81,3	100,0	100,0	78,3
'92-'93	51,9	52,8	74,3	97,4	98,6	85,7
'93-'94	44,4	44,1	85,9	98,6	98,7	93,6
'94-'95	48,0	51,2	83,3	100,0	100,0	85,2
'95-'96	38,3	40,7	71,4	98,0	100,0	89,2
'96-'97	39,5	44,9	77,5	96,9	100,0	92,9

Over de periode '87-'88 t.e.m. '96-'97 slaagt gemiddeld 50,8% van de generatiestudenten. Het gemiddelde slaagpercentage in de eerste kandidatuur bedraagt 52,5%. In de daaropvolgende studiejaar neemt het gemiddelde slaagpercentage toe tot 80,1% in de tweede kandidatuur,

98,8% in de eerste licentie en 99,1% in de tweede licentie. In de derde licentie daalt het slaagpercentage opnieuw tot 83,8%. Wat deze derde licentie betreft, kan in de meest recente slaagpercentages een verbetering ten opzichte van de voorgaande jaren worden vastgesteld. Wellicht is dit een gevolg van de veranderde regelgeving omtrent het 'bissen zonder college volgen'. Of deze positieve trend zich zal voortzetten, dient uiteraard verder te worden afgewacht.

De slaagcijfers zijn, rekening houdende met de vrije toegang tot het hoger onderwijs, volgens de commissie goed, zowel in de eerste kandidatuur als in het vervolg van de opleiding.

4.3. Gemiddelde studieduur

Volgens de zelfstudie behaalt van de beginnende generatiestudenten gemiddeld 56% uiteindelijk het diploma van licentiaat in de pedagogische wetenschappen. Van deze groep haalt ongeveer 75% het diploma in de nominaal voorgeschreven periode van vijf jaar. 23% behaalt het diploma in zes jaar, en 2% in zeven jaar of meer. Dit komt neer op een gemiddelde studieduur van 5,3 jaar.

De gemiddelde studieduur is volgens de commissie in overeenstemming met wat binnen de randvoorwaarden mag worden verwacht.

5. *Studeerbaarheid*

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat de overeenstemming tussen de reële en de begrote studietijd in haar totaliteit goed is, al lijkt de verdeling van de studiepunten over de verschillende onderdelen niet conform de werkelijke belasting.

De verdeling van de studietijd over en binnen de studiejaar is niet voldoende evenwichtig. Enerzijds zijn er verschillen in studiebelasting tussen de verschillende studiejaar. Zo is de eerste kandidatuur licht ten opzichte van de tweede, en zijn de eerste en de tweede licentie zwaar ten opzichte van de derde. Anderzijds is de belasting niet evenwichtig verdeeld tussen de twee semesters binnen een studiejaar. Met name is voor sommige studiejaar het tweede semester te zwaar. Eén van de oorzaken hiervan is dat er weinig coördinatie plaatsvindt met betrekking tot de opdrachten die de studenten moeten uitvoeren, zodat deze te dicht op elkaar volgen.

Wat de verhouding tussen het aantal contacturen en het aantal uren vereist voor zelfstudie betreft, meent de commissie dat de opleiding in de goede richting evolueert, al is het aantal contacturen toch nog aan de hoge kant, en zou het moeten verminderen ten voordele van zelfstudie, om zodoende de kwaliteit van de opleiding te verbeteren.

Aanbeveling:

- Kom tot een meer realistische verdeling van de studiepunten.*
 - Kom tot een evenwichtige verdeling van de studielast over de verschillende studiejaar en over de verschillende periodes binnen één studiejaar.*
 - Verminder het aantal contacturen ten voordele van meer zelfstudie.*
-

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

Volgens de zelfstudie geschiedt de studievoorlichting aan abituriënten op de jaarlijkse infodagen, evenals via brochures die worden uitgegeven door de centrale Dienst voor Studieadvies. Voor de informatieverstrekking tijdens de eerste kandidatuur staat het monitoraat in, in samenwerking met hogerejaarsstudenten en de Pedagogische Kring. Verder wordt aan het einde van de tweede kandidatuur door de lesgevers informatie gegeven over alle afstudeerrichtingen, soms in samenwerking met de studenten. Binnen de afstudeerrichting sociale pedagogiek wordt bij de aanvang van de eerste licentie een introductieweek georganiseerd waarin nader kan worden kennis gemaakt met het projectonderwijs.

De voorlichting aan abituriënten is volgens de commissie goed. De voorlichting tijdens de studies, vooral dan die met betrekking tot de verschillende afstudeerrichtingen in de tweede cyclus, is echter voor verbetering vatbaar.

De commissie heeft vastgesteld dat er geen studiegids ter beschikking staat van abituriënten en studenten, en dat de informatie over de verschillende opleidingsonderdelen vrij ontoegankelijk is. Het verdient aanbeveling de informatie die momenteel wel via internet ter beschikking is, te bundelen in een gestructureerde studiegids, waarin gegevens zijn opgenomen met betrekking tot doelstellingen, inhoud, examenvormen, verplichte en aanbevolen literatuur, enzovoort, van de verschillende opleidingsonderdelen.

Aanbeveling:

- Verbeter de voorlichting over de afstudeerrichtingen in de tweede cyclus.*
 - Geef een studiegids uit met informatie over de verschillende opleidingsonderdelen.*
-

STUDIEBEGELEIDING

Volgens de zelfstudie geschiedt, naast de inhoudelijke begeleiding in werkcolleges, practica en het 'zelfstudieproject', de meer specifieke studiebegeleiding van de studenten van de eerste en de enige kandidatuur door het monitoraat. Deze dienst staat zowel in voor de vaktechnische als de psychopedagogische begeleiding van de studenten. De vaktechnische begeleiding gebeurt zowel individueel als in collectieve sessies waarin herhalingsoefeningen worden gegeven en wordt ingegaan op vragen van studenten. De psychopedagogische begeleiding heeft betrekking op moeilijkheden van algemene aard in verband met de studiesituatie; voorts zijn er informatiesessies en proefexamens.

De studiebegeleiding in de eerste kandidatuur verloopt volgens de commissie goed. Ze heeft veel waardering voor de inzet van het monitoraat. De begeleiding in het vervolg van de opleiding verloopt doorgaans op voldoende wijze, met uitzondering van -in een aantal gevallen- de begeleiding van de stage en de eindverhandeling (zie 3.).

6. De faciliteiten

De commissie is van mening dat de onderwijs- en practicumruimten in het algemeen van goed niveau zijn. Ze heeft met voldoening vastgesteld dat via het momenteel voorliggende masterplan gewerkt wordt aan de optimalisatie van de onderwijsinfrastructuur.

De computerfaciliteiten die ter beschikking staan van de studenten, zijn goed.

De bibliotheek met het aanwezige boeken- en tijdschriftenbestand wordt door de commissie van goed niveau geacht.

7. De afgestudeerden

Door de centrale Dienst voor Studietoelating wordt regelmatig onderzoek naar de arbeidsloopbaan van de afgestudeerden uitgevoerd. Uit de gegevens die resulteren uit het meest recente onderzoek, bij de afgestudeerden van het academiejaar '95-'96, blijkt dat ongeveer 76% van hen werk heeft gevonden binnen het jaar na afstuderen, 15% was nog werkloos en 7% studeerde verder. Qua werkteerrein komt het grootste gedeelte van de afgestudeerden (42,3%) terecht in het onderwijs, 40,4% in de sector gezondheid, welzijn en sociaal-cultureel werk, 9,6% in een openbare dienst, en 5,8% in de particuliere sector.

Contacten met de afgestudeerden worden onderhouden via de vereniging Leuvense Afgestudeerden in de Psychologie en de Pedagogiek (LAPP), die jaarlijks een studiedag organiseert en informatie verspreidt via het LAPP-bulletin, en via de jaarlijks georganiseerde voordrachten van de afgestudeer-richtingen waarop de afgestudeerden worden uitgenodigd.

De commissie is van mening dat het, met het aangeboden programma, mogelijk is afgestudeerden van goed niveau te leveren, die goed zijn uitgerust voor een vlotte aansluiting op de arbeidsmarkt.

De commissie heeft onvoldoende informatie om een uitspraak te kunnen doen over de contacten met de arbeidsmarkt met het oog op de opbouw van het programma. Wel meent ze dat in het algemeen voldoende contacten met de afgestudeerden worden onderhouden. De afgestudeerden zelf zijn de mening toegedaan dat de opleiding nog meer van hun inbreng gebruik zou kunnen maken, bijvoorbeeld voor de begeleiding van stages en eindverhandelingen. Dit zou zowel voor de opleiding als voor de afgestudeerden tot positieve resultaten kunnen leiden.

Aanbeveling: Ga na of de inbreng van de afgestudeerden in de opleiding zou kunnen worden verhoogd.

8. De staf

Wat betreft de omvang van de staf meent de commissie dat de inzetbaarheid van de leden van het ZAP en het AAP vrij ondoorzichtig is. De relatie tussen de afdelingen en de verschillende afstudeerrichtingen met betrekking tot de beschikbaarheid van het academisch personeel is de commissie onvoldoende duidelijk geworden.

De verhouding tussen het aantal ZAP- en het aantal AAP-leden is goed. Ook de waaier aan specialisaties binnen de staf is goed.

Wat de onderwijsbelasting van de ZAP-leden voor de eigenlijke lesopdrachten betreft, wenst de commissie geen opmerkingen te formuleren. De onderwijsbelasting van het AAP lijkt aan de lage kant te liggen. De commissie is van mening dat de AAP-leden meer inbreng zouden kunnen hebben in het onderwijs, zeker voor wat betreft het onderwerp van hun eigen onderzoek.

Aanbeveling:

- Tracht op termijn te komen tot een meer evenwichtige verdeling van het personeelsbestand over de verschillende afstudeerrichtingen.*
 - Zoek een mogelijkheid om de inbreng van het AAP bij het onderwijs te vergroten.*
-

Bij aanstelling en bevordering wordt volgens de commissie voldoende rekening gehouden met didactische vaardigheden, al weegt het onderzoek nog steeds zwaarder dan het onderwijs. De faciliteiten in het kader van didactische scholing van docenten zijn voldoende.

9. Internationalisering

De internationaliseringsactiviteiten verlopen volgens de zelfstudie via verschillende programma's. Zo neemt de opleiding deel aan het Tempus-programma, aan internationale onderwijsprojecten van de Vlaamse Gemeenschap, en aan het Socrates/Erasmusprogramma. Via dit laatste programma brengt jaarlijks een vijftiental studenten een gedeelte van de studietijd door in het buitenland. Verder nemen jaarlijks 15 studenten van de afstudeerrichting sociale pedagogiek deel aan een intensief programma rond volwasseneneducatie. Ook docentenmobiliteit vindt plaats in het kader van dit en andere programma's. Tenslotte zijn er ook buiten deze programma's internationale samenwerkingsverbanden, onder andere met de Assumption University in Bangkok en met de Katholieke Universiteit Nijmegen.

De deelname van studenten aan internationale uitwisselingsprogramma's is volgens de commissie voldoende. Ook de internationale contacten van de leden van het ZAP die direct of indirect kunnen worden teruggekoppeld naar het onderwijs, zijn voldoende, zij het dat deze nog sterk onder de individuele verantwoordelijkheid van de stafleden vallen. De organisatie van internationale uitwisselingen van studenten en staf verloopt op bevredigende wijze.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De commissie is van oordeel dat het kritisch en analytisch gehalte van de zelfstudie goed is. Ze was voor de commissieleden voldoende informatief.

10.2. De interne kwaliteitszorg

Over de kwaliteit van de opleiding wordt volgens de zelfstudie gewaakt door de Permanente Onderwijscommissie (POC). Deze commissie heeft als opdracht aan de faculteitsraad voorstellen te doen over de opleidingsprogramma's, deze programma's, de didactische methoden en de examensystemen te evalueren, en daarover advies te verstrekken aan de faculteitsraad. De POC werkt samen met de richtingsraden van de drie afstudeerrichtingen en met de kandidatuurscommissie, die een adviserende functie naar de POC hebben, en afstudeerrichting- of kandidatuur-specifieke agendapunten bespreken.

Op universitair niveau fungeert de onderwijsraad als adviesorgaan voor onderwijsaangelegenheden. Eén van de belangrijkste functies van deze raad is het adviseren van de academische overheid en het stimuleren van initiatieven om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Een instrument voor dit laatste zijn de onderwijsgerichte projecten die onderzoek, ontwikkeling en implementatie van onderwijsvernieuwend initiatieven ondersteunen. Het departement Pedagogische Wetenschappen participeert in een aantal van deze projecten.

In het academiejaar '93-'94 werd aan de K.U.Leuven gestart met een systeem van permanente onderwijsbeoordelingen, waarbij elke opleiding om de vijf jaar wordt geëvalueerd. Deze evaluaties, die worden uitgevoerd door een interne evaluatiecommissie onder begeleiding van de centrale Dienst Universitair Onderwijs, betreffen zowel de opleiding in haar geheel, als de afzonderlijke opleidingsonderdelen, doceergedrag, studeerbaarheid, studiebegeleiding, faciliteiten, infrastructuur, internationalisering en werking van raden en commissies. Naast deze systematische evaluaties kan elke docent het eigen doceergedrag laten evalueren door de studenten via een vragenlijst opgesteld door de Dienst Universitair Onderwijs.

De procedures voor curriculumherziening en -innovatie evenals de werking van de POC zijn volgens de commissie vrij omslachtig en daardoor weinig slagvaardig en doeltreffend. Wel heeft de commissie binnen de opleiding een grote veranderingsbereidheid vastgesteld. De betrokkenheid van de studenten bij de besluitvorming is goed. De afstand tussen studenten en staf is klein.

Aanbeveling: Tracht de slagkracht van de permanente onderwijscommissie te vergroten om de bereidheid tot veranderen te kunnen effectueren.

De procedure voor onderwijsbeoordeling tenslotte functioneert goed. De studenten worden op adequate wijze bij de evaluatie betrokken.

1. Onderwijsfilosofie

De opleiding pedagogische wetenschappen heeft volgens de zelfstudie tot doel 'de wetenschappelijke studie van gewone en problematische opvoedings-, onderwijs- en andere educatieve processen en situaties.' Ze 'heeft niet alleen de bedoeling kennis bij te brengen, maar ook methoden, technieken, vaardigheden en attitudes, gerelateerd aan inclusieve benaderingen.' 'De onderwijskunde beoogt de wetenschappelijke studie van leer- en onderwijsprocessen en de organisatie ervan, gekaderd in een maatschappelijke context', terwijl de orthopedagogiek gericht is op 'de wetenschappelijke studie van en de hulpverlening aan zij die betrokken zijn of dreigen betrokken te worden bij een problematische opvoedings situatie.'

De visitatiecommissie is van oordeel dat de algemene doelstellingen en eindtermen in de zelfstudie voldoende helder en duidelijk zijn geformuleerd. De doelstellingen per afzonderlijk opleidingsonderdeel zijn volgens de commissie doorgaans niet voldoende duidelijk omschreven.

De commissie acht het positief dat een bewuste keuze voor het concept inclusiviteit is gemaakt. De vakgroep staat nu voor de uitdaging de concrete vormgeving van deze keuze nader uit te werken.

Aanbeveling:

- Omschrijf de doelstellingen per opleidingsonderdeel voldoende duidelijk.*
 - Werk de concrete vormgeving van het concept inclusiviteit in het programma verder uit.*
-

De doelstellingen kunnen volgens de commissie in de gegeven omstandigheden en met de gegeven middelen voldoende worden bereikt, al wordt de realisatie van de doelstellingen sterk bemoeilijkt door het tekort aan menskracht waarmee de opleiding te kampen heeft (zie 8.).

De doelstellingen kunnen worden getypeerd als doelstellingen voor een academische opleiding, en onderscheiden zich van de doelstellingen van een hogeschoolopleiding.

De doelstellingen en eindtermen beantwoorden voldoende aan de doelstellingen en eindtermen die door de commissie werden geformuleerd in haar referentiekader.

De bekendheid van de doelstellingen bij studenten dient nog te worden verbeterd. Met name de expliciete keuze van de opleiding voor de inclusieve benadering is voor de studenten niet duidelijk, zeker niet in de eerste cyclus van de opleiding. De info-avond die vanaf het academiejaar '98-'99 jaarlijks wordt georganiseerd ter verduidelijking van de doelstellingen, is in dit opzicht positief te noemen.

Aanbeveling: Verbeter de bekendheid van de doelstellingen bij de studenten.

De visitatiecommissie is tenslotte van mening dat de doelstellingen en eindtermen in het algemeen voldoende zijn geoperationaliseerd in het programma.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

Het programma van de opleiding pedagogische wetenschappen bestaat uit twee cycli. De eerste cyclus, de kandidaturen, omvat twee studiejaren; de tweede cyclus, de licenties, is opgebouwd uit drie studiejaren. Het huidige programma werd ingevoerd in 1997.

De kandidaturen zijn gemeenschappelijk voor alle studenten. De eerste kandidatuur wordt daarenboven gezamenlijk georganiseerd met de studenten van de eerste kandidatuur psychologie. Vanaf de eerste licentie kiezen de studenten uit twee opties: onderwijskunde en orthopedagogiek. De programma's van de licenties zijn opgebouwd uit een aantal algemene opleidingsonderdelen voor de twee opties gezamenlijk en -voor de eerste en de tweede licentie- een aantal vrije keuzevakken die kunnen ingevuld worden naargelang de gekozen optie. In de derde licentie lopen de studenten, naast de verplichte opleidingsonderdelen, een stage, en schrijven ze een eindverhandeling.

De visitatiecommissie is van oordeel dat het programma in het algemeen voldoende evenwichtig is qua opbouw, en voldoende samenhang vertoont.

In het programma zijn er verder ook voldoende zinvolle keuzemogelijkheden aanwezig.

2.2. De inhoud van het programma

De visitatiecommissie meent dat het programma van de opleiding pedagogische wetenschappen in zijn geheel genomen van voldoende niveau is en dat het inhoudelijk voldoende actueel is.

Het niveau van de opleidingsonderdelen, zowel de algemene als de specialisatie-opleidingsonderdelen en dit zowel in de eerste als in de tweede cyclus, is volgens de commissie voldoende tot goed, al acht de commissie, naast de momenteel geboden verbreding, meer verdieping wenselijk. Momenteel blijven te ver in de opleiding nog te veel opleidingsonderdelen op inleidend niveau,

waardoor er te weinig verdieping in het eigen vakgebied plaatsvindt. Verder wordt van een aantal van de steunvakken in de eerste cyclus de functionaliteit voor de studenten pedagogische wetenschappen onvoldoende duidelijk gemaakt. In de tweede cyclus wordt de praktijkgerichtheid van de opleiding door de studenten en de afgestudeerden sterk gewaardeerd.

In het algemeen meent de commissie dat de inbreng vanuit de vakgroep psychologie op zich positief is. Een voorwaarde is echter wel dat er voldoende aandacht aan de pedagogische vraagstelling wordt besteed.

Aanbeveling:

- Breng meer verdieping aan in het programma.*
 - Verduidelijk de functionaliteit van de steunvakken in de eerste cyclus.*
 - Zorg voor voldoende garanties voor wat betreft de aandacht voor de pedagogische vraagstelling in de inbreng vanuit de vakgroep psychologie.*
-

Gezien de krappe omkadering en de daarmee gepaard gaande zware belasting, beschikt de staf over weinig mogelijkheden tot het verrichten van onderzoek. Een gevolg hiervan is dat het onderwijs weinig expliciet bevrucht wordt door en vanuit het eigen onderzoek.

2.3. Gebruikte werkvormen

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvormen en -middelen die worden gehanteerd, voldoende adequaat zijn gegeven de onderwijsdoelstellingen, en doorgaans op bevredigende wijze worden gebruikt. Wel is er een te grote concentratie van taken, vooral in de eerste licentie, is er soms ook een inhoudelijke overlap tussen de taken die de studenten moeten maken, en dient de terugkoppeling die de studenten bij de schriftelijke werkstukken ontvangen, te worden verbeterd. De commissie juicht toe dat de opleidingsraad zich momenteel buigt over het probleem van de taken.

Ook heeft de commissie vernomen dat het regelmatig voorkomt dat de syllabi slechts zeer laat in het academiejaar ter beschikking van de studenten worden gesteld.

Aanbeveling:

- Herzie de verdeling van de taken over de studieloopbaan.*
 - Vermijd een inhoudelijke overlapping van de taken.*
 - Zorg voor voldoende terugkoppeling bij de schriftelijke opdrachten.*
 - Zorg dat de syllabi tijdig ter beschikking van de studenten staan.*
-

Verder meent de commissie dat er een vrij traditioneel maar in het algemeen voldoende gevarieerd aanbod van onderwijsvormen en -middelen voorhanden is. Mede omwille van de kleinschaligheid bestaat de mogelijkheid de colleges op een gedifferentieerde manier in te vullen. De commissie heeft vastgesteld dat er op het vlak van de inzet van nieuwe informatie- en communicatietechnologie in

het onderwijs een aanzet is gegeven, maar meent dat dit aspect verdere ontwikkeling behoeft. Ook heerst er nog overwegend een 'syllabuscultuur': de commissie heeft de indruk dat nog te veel nadruk wordt gelegd op het gebruik van syllabi en intern geschreven dictaten, waardoor de studenten te weinig verplicht worden meer algemene bronnen bij de studie te betrekken. In het algemeen verdienen de leeromgeving en het zoeken naar aangepast leermateriaal nog meer aandacht.

Aanbeveling: Zet de aanzet die is gegeven op het vlak van de inschakeling van nieuwe informatie- en communicatietechnologie in het onderwijs voort.

2.4. Toetsing

De examens zijn volgens de commissie van voldoende niveau. Ze zijn in het algemeen voldoende gericht op het toetsen van inzicht, al wordt in de eerste cyclus van de studenten toch nog voornamelijk reproductie van kennis verwacht.

De examenvormen zijn voldoende in overeenstemming met de inhoud en de doelstellingen van de opleidingsonderdelen. De wijze van beoordeling van de examens lijkt goed.

Tenslotte meent de commissie dat de organisatie van de examens in het algemeen voldoende adequaat verloopt, al doen er zich op dit vlak praktische problemen voor, voornamelijk omdat de studenten een relatief groot aantal vakken buiten de vakgroep pedagogische wetenschappen moeten volgen, en zich ten gevolge daarvan moeten aanpassen aan de examenregeling voor studenten uit andere studierichtingen.

2.5. Vaardigheden van studenten

De visitatiecommissie is van mening dat de opleiding goede mogelijkheden biedt om het probleemoplossend vermogen van de studenten te ontwikkelen. Het onafhankelijk en kritisch denken en het zelfstandig leren en werken worden voldoende bevorderd.

De mogelijkheden die worden geboden om zicht te krijgen op de samenhang tussen de opleiding en de latere beroepsuitoefening, kunnen nog verbeteren. Met name geven de studenten aan dat het voor hen niet duidelijk is hoe het huidige profiel van de opleiding past bij het beroepsprofiel.

Aanbeveling: Schep meer duidelijkheid inzake de samenhang tussen de opleiding en de latere beroepsuitoefening.

Verder is de commissie van mening dat het programma voldoende mogelijkheden biedt voor het aanleren van een attitude van 'life-long learning'.

De aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van schriftelijke en mondelinge uitdrukkingsvaardigheid in de moedertaal volstaat.

Ook aan het bijbrengen van vaardigheden in vreemde talen wordt in het algemeen voldoende aandacht besteed. Dit gebeurt voornamelijk indirect, via het bestuderen van anderstalige literatuur.

De aandacht voor het bijbrengen van computervaardigheden volstaat eveneens.

Hetzelfde geldt tenslotte voor de aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van sociale vaardigheden.

3. Stage en eindverhandeling

3.1. Stage

In de derde licentie lopen de studenten gedurende minimum zes maanden stage, in totaal 875 uren. Volgens de zelfstudie heeft de stage als doelstelling 'een praktische toepassing en aanvulling van de opleiding in het (ortho)pedagogische werkveld. Hierbij staat het begeleidings-/opvoedingswerk centraal. Het gaat om een intentionele opvoeding/begeleiding, en dit steeds in samenwerking met anderen. De stagiair moet daarbij beschikken over verantwoorde (ortho)pedagogische inzichten en attitudes, en de reeds verworven wetenschappelijke kennis kunnen integreren.'

De commissie is van mening dat de stages van voldoende niveau zijn. Het relatieve gewicht ervan binnen de opleiding is goed.

De begeleiding van de stage verloopt, voornamelijk ten gevolge van de personeelsituatie, niet optimaal. De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de stage voldoen.

Aanbeveling: Zoek een oplossing voor de problemen die zich, voornamelijk ten gevolge van de onderbestaffing, voordoen met de begeleiding van de stage.

3.2. Eindverhandeling

In de derde licentie dienen de studenten een eindverhandeling te schrijven. De bedoeling hiervan volgens de zelfstudie is aan te tonen dat de student in staat is om, onder begeleiding van een promotor, een onderzoeksvraag te formuleren die relevant is voor de pedagogische wetenschappen, literatuur te verzamelen en kritisch te synthetiseren met het oog op het beantwoorden van de onderzoeksvraag, een onderzoeksopzet te ontwerpen en uit te voeren, onderzoeksresultaten te ordenen en te analyseren, een onderzoeksvraag te beantwoorden op basis van een synthese van literatuur en de eigen onderzoeksresultaten, en een heldere en bondige verhandeling te schrijven over het verrichte onderzoek.

Op basis van de steekproef van eindverhandelingen die de commissie heeft bestudeerd, komt zij tot de vaststelling dat het gemiddelde niveau ervan voldoende is. Ook het relatieve gewicht ervan binnen de opleiding volstaat. Wel heeft de commissie vastgesteld dat een aantal van de door haar geraadpleegde werken zeer omvangrijk was. Het lijkt haar wenselijk het aantal pagina's strikt af te bakenen.

De begeleiding van de eindverhandeling verloopt niet optimaal, ook weer voornamelijk ten gevolge van een tekort aan beschikbaar personeel.

Aanbeveling: Zoek een oplossing voor de problemen die zich, voornamelijk ten gevolge van de onderbestaffing, voordoen met de begeleiding van de eindverhandeling.

De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de eindverhandeling zijn voldoende adequaat. Wel meent de commissie dat het mogelijk moet zijn de eindverhandeling door minder personen te laten beoordelen, zodat hierdoor meer ruimte vrijkomt voor de begeleiding ervan of voor andere onderwijsactiviteiten.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantal studenten

Tabel 1: Aantal studenten pedagogische wetenschappen in de periode '88-'89 t.e.m. '97-'98 (gemeenschappelijke eerste kandidatuur psychologie en pedagogische wetenschappen; derde licentie pas aangeboden vanaf '94-'95)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic	3e lic
'88-'89	50	83	4	5	5	-
'89-'90	52	72	24	3	5	-
'90-'91	50	83	8	7	2	-
'91-'92	63	93	4	6	9	-
'92-'93	59	89	13	1	7	-
'93-'94	85	127	14	4	1	-
'94-'95	77	121	25	6	4	1
'95-'96	97	146	20	5	5	4
'96-'97	114	183	13	8	5	7
'97-'98	126	202	28	8	8	2

Het aantal generatiestudenten psychologie en pedagogische wetenschappen, dat in de periode '88-'89 t.e.m. '90-'91 vrij constant rond de 50 schommelde, is sindsdien bijna onafgebroken gestegen. Het aantal studenten pedagogische wetenschappen, die vanaf de tweede kandidatuur kunnen worden onderscheiden van de studenten psychologie, is aan schommelingen onderhevig.

Het aandeel van de vrouwelijke studenten bedraagt gemiddeld ongeveer 70%.

De kleinschaligheid van de opleiding biedt zowel voor- als nadelen. Enerzijds biedt het kleine aantal studenten de mogelijkheid op een interactieve manier les te geven en is de drempel tussen studenten en staf zeer laag. De toegankelijkheid van de staf wordt door de studenten zeer

gewaardeerd. Ook kan steeds de nodige flexibiliteit aan de dag gelegd worden, onder meer naar werkstudenten toe. Anderzijds bestaat echter het gevaar dat omwille van de kleinschaligheid een aantal aspecten op informele wijze wordt geregeld, waardoor de formele structuren uit het oog zouden kunnen worden verloren, en eventuele problemen als gevolg hiervan niet tijdig worden gedetecteerd.

4.2. Slaagcijfers en rendementen

Tabel 2: Slaagpercentages studenten pedagogische wetenschappen in de periode '87-'88 t.e.m. '96-'97 (gemeenschappelijke eerste kandidatuur psychologie en pedagogische wetenschappen; derde licentie pas aangeboden vanaf '94-'95) (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic	3e lic
'87-'88	40,7	41,0	66,7	100,0	100,0	-
'88-'89	56,0	51,8	75,0	80,0	100,0	-
'89-'90	53,8	55,6	25,0	66,7	80,0	-
'90-'91	42,7	40,2	62,5	100,0	50,0	-
'91-'92	39,7	49,5	25,0	100,0	77,8	-
'92-'93	45,8	47,2	46,2	100,0	85,7	-
'93-'94	36,5	40,2	64,3	100,0	100,0	-
'94-'95	54,5	49,6	28,0	100,0	100,0	100,0
'95-'96	36,1	39,7	35,0	100,0	100,0	50,0
'96-'97	44,2	44,7	81,8	100,0	40,0	85,7

Over de periode '87-'88 t.e.m. '96-'97 slaagt gemiddeld 45% van de generatiestudenten psychologie en pedagogische wetenschappen. Het gemiddelde slaagpercentage in de eerste kandidatuur psychologie en pedagogische wetenschappen bedraagt 45,9%. In de daaropvolgende studiejaar, waarin de studenten pedagogische wetenschappen worden onderscheiden van de studenten psychologie, neemt het gemiddelde slaagpercentage toe tot 51% in de tweede kandidatuur en 94,7% in de eerste licentie. In de tweede licentie daalt het gemiddelde slaagpercentage opnieuw tot 83,4%. In de derde licentie slaagt over de periode '94-'95 t.e.m. '96-'97 gemiddeld 78,6% van de studenten.

De slaagcijfers zijn, rekening houdende met de vrije toegang tot het hoger onderwijs, volgens de commissie goed, zowel in de eerste kandidatuur als in het vervolg van de opleiding. De schommelingen in de slaagcijfers van de tweede kandidatuur kunnen worden verklaard door het feit dat de studenten met een vooropleiding in het hoger niet-universitair onderwijs, die de eerste en de tweede kandidatuur combineren, officieel zijn ingeschreven in de tweede kandidatuur. Een gedeelte van deze studenten, voornamelijk de studenten die het bijzonder begeleidingsprogramma volgen en de opleiding combineren met een beroepsactiviteit, staakt de studies in de loop van het academiejaar.

De commissie wenst wel op te merken dat omwille van de kleine studentenaantallen, vooral in de licenties, de slaagpercentages met de nodige omzichtigheid dienen te worden beschouwd.

4.3. Gemiddelde studieduur

Aangezien pas in het academiejaar '94-'95 een derde licentie aan het programma werd toegevoegd, is het weinig zinvol gegevens over de gemiddelde studieduur te berekenen. Wel blijkt volgens de zelfstudie dat 20% van de studenten die afstuderen, dit niet doet binnen de nominaal voorgeschreven studieduur van vier (in het verleden) of vijf (momenteel) jaar.

De gemiddelde studieduur is volgens de commissie in overeenstemming met wat binnen de randvoorwaarden mag worden verwacht.

5. *Studeerbaarheid*

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat de overeenstemming tussen de reële en de begrote studietijd in haar totaliteit goed is. De verdeling van de studietijd over en binnen de studiejaar is echter niet steeds voldoende evenwichtig. Vooral de eerste licentie is zwaar, en binnen dit studiejaar is de belasting voor wat betreft de taken die de studenten moeten maken onevenwichtig verdeeld. Het verdient aanbeveling meer overleg te plegen om de taken op elkaar af te stemmen. Zoals eerder gesteld acht de commissie het dan ook positief dat de opleidingsraad deze problematiek momenteel onderzoekt.

Aanbeveling: Verdeel de studietijd evenwichtiger over en binnen de verschillende studiejaar.

De verhouding tussen het aantal contacturen en het aantal uren vereist voor zelfstudie, is volgens de commissie goed. De kleinschaligheid van de opleiding levert op dit vlak zeker een aantal voordelen op.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

Volgens de zelfstudie gebeurt de studievoorlichting aan abituriënten door de centrale Dienst Communicatie, die, in overleg met de opleiding, algemene publicaties en de studiegids verspreidt. Daarnaast nemen personeelsleden en studenten van de opleiding deel aan allerlei infodagen en beurzen binnen en buiten de VUB. Tijdens de eerste week van het academiejaar wordt voor de beginnende studenten een onthaalweek georganiseerd, om de studenten kennis te laten maken met de instelling, de begeleidingsfaciliteiten, en de Brusselse agglomeratie. In de loop van de eerste kandidatuur wordt, zowel in de verschillende opleidingsonderdelen als tijdens een info-avond, aandacht besteed aan de keuzemogelijkheden en specialisaties tijdens het verdere verloop van de opleiding.

De voorlichting aan abituriënten verloopt volgens de commissie goed. De voorlichting tijdens de studies verloopt voldoende adequaat, al is een aantal aspecten, bijvoorbeeld de betekenis van de

keuze voor het concept van inclusiviteit, voor de studenten niet altijd voldoende duidelijk. De studiegids die ter beschikking van abiturienten en studenten wordt gesteld, is niet voor alle opleidingsonderdelen voldoende bruikbaar. Er is geen gedrukte studiegids met informatie over doelstellingen, inhoud, examenvormen, verplichte en aanbevolen literatuur, enzovoort, van de verschillende opleidingsonderdelen beschikbaar, en de informatiefiches die via internet zijn te consulteren, zijn niet voor alle opleidingsonderdelen ingevuld.

Aanbeveling:
– *Verbeter de voorlichting tijdens de studies.*
– *Vervolledig de opleidingsonderdeelfiches die via internet zijn te raadplegen.*
Geef een gedrukte studiegids uit met informatie over de verschillende opleidingsonderdelen.

STUDIEBEGELEIDING

Jaarlijks wordt, voor de aanvang van het academiejaar, een septembercursus 'Kwantitatieve methoden voor humane wetenschappen' georganiseerd voor de beginnende studenten. Daarnaast organiseert de Dienst voor Studieadvies trainingen inzake studievaardigheden. Verder vervullen de facultaire onderwijsbegeleiders een coördinerende rol op het vlak van de begeleiding, zowel de keuzebegeleiding als de studiebegeleiding en de persoonlijke begeleiding. Deze begeleiders kunnen, indien nodig, doorverwijzen naar gespecialiseerde diensten, zoals de Dienst voor Studieadvies, het Zelfstudiecentrum Humane Wetenschappen, de Dienst voor Geestelijke Gezondheidszorg en het Centrum voor Sociale, Juridische en Relationele Problemen.

Voor de werkstudenten, die een aangepast begeleidingsprogramma volgen, verloopt de coördinatie door het Avondsecretariaat.

De studiebegeleiding in de eerste kandidatuur verloopt volgens de commissie niet voldoende gestructureerd. Ook hier speelt het gebrek aan omkadering, in combinatie met het gestegen studentenaantal, een rol. Een verdere uitbouw van het Zelfstudiecentrum lijkt in dit opzicht wenselijk. Ook de begeleiding in het vervolg van de opleiding verloopt niet steeds optimaal. Vooral op het vlak van de feedback bij schriftelijke werken doen er zich een aantal tekorten voor.

Aanbeveling: Verbeter de studiebegeleiding, zowel in de eerste kandidatuur als tijdens het vervolg van de opleiding.

6. De faciliteiten

De commissie is van mening dat de onderwijs- en practicumruimten in het algemeen van goed niveau zijn. Ook de computerfaciliteiten die ter beschikking staan van de studenten, zijn goed.

Wat de bibliotheek betreft, doet er zich een probleem voor ten gevolge van de stop op de aankoop van boeken, die enkele jaren geleden werd ingevoerd. Ten gevolge hiervan werd de recente literatuur zeer ten dele door de vakgroepen zelf aangekocht, en ook binnen de vakgroepen bewaard. Dit leidt

tot een onvolledig, weinig overzichtelijk en moeilijk toegankelijk literatuurbestand, al zijn deze werken wel in de centrale bibliotheekcatalogus opgenomen. Ook het aankoopbeleid verloopt op deze wijze onvoldoende gestructureerd. De commissie acht het voornemen om deze literatuur te verzamelen in een documentatiedienst dan ook positief.

Het in de bibliotheek aanwezige tijdschriftenbestand is volgens de commissie van goed niveau.

Aanbeveling: Maak werk van de op te richten documentatiedienst, om de aanwezige literatuur evenals het aankoopbeleid op deze wijze meer te structureren.

7. De afgestudeerden

Uit een onderzoek bij de afgestudeerden in de periode 1988-1997 blijkt dat zij meestal terecht komen in een functie als orthopedagoog, als vormingswerker, bij een PSM-centrum, in het secundair en hoger onderwijs of aan de universiteit. Gezien het om kleine groepen studenten gaat, kunnen moeilijk algemene conclusies worden getrokken.

Contacten met de afgestudeerden worden door de opleiding niet op een gestructureerde wijze onderhouden. Op informele wijze zijn er wel regelmatig contacten, en de afgestudeerden kunnen zich aansluiten bij de Oud-studenten Bond van de VUB.

De commissie is van mening dat het, met het aangeboden programma, mogelijk is afgestudeerden van goed niveau te leveren, die goed zijn uitgerust voor een vlotte aansluiting op de arbeidsmarkt.

Er zijn voldoende contacten met de arbeidsmarkt in functie van de opbouw van het programma, evenals met de afgestudeerden in het algemeen, zij het dat ze op een niet-gestructureerde wijze verlopen.

Aanbeveling: Structureer de contacten met de arbeidsmarkt en met de afgestudeerden.

8. De staf

De commissie meent dat de omvang van de staf volstrekt ontoereikend is, zowel voor wat betreft de leden van het ZAP, als voor de leden van het AAP. De onderwijsbelasting van de staf is omwille van deze onderbezetting te zwaar, en een aantal taken komt hierdoor in het gedrang, onder meer de begeleiding van stages en eindverhandelingen en het geven van feedback bij schriftelijke werken. Deze onderbestaffing gaat ook ten koste van het eigen onderzoek. Ook het aanbod aan opleidingsonderdelen door de vakgroep zelf is noodgedwongen beperkt, waardoor een relatief groot aantal opleidingsonderdelen van buitenaf in het programma moet worden opgenomen.

In het algemeen meent de commissie dat, gegeven de beslissing van de universiteit om de opleiding ondanks de kleine studentenaantallen toch in haar programma-aanbod te behouden, de universiteit een inspanning zal moeten leveren om een staf van een zekere omvang ter beschikking te stellen om op deze wijze de inhoudelijke levensvatbaarheid van de opleiding te garanderen. Indien dit niet mogelijk zou blijken, zal meer aandacht moeten uitgaan naar concentratie van activiteiten op een aantal kerntaken, en zal moeten worden gezocht naar een uitbreiding van de samenwerking met andere universiteiten. Verder acht de commissie het wenselijk het concept van de inclusiviteit ook toe te passen op de eigen opleiding.

Zolang een uitbreiding niet mogelijk is, denkt de commissie wel dat door een verschuiving van prioriteiten een zekere ruimte zou kunnen worden vrijgemaakt. Ook het inschakelen van gastdocenten zou mogelijkheden kunnen bieden.

Aanbeveling: Tracht, zolang het personeelsbestand niet wordt uitgebreid, door een verschuiving van prioriteiten en door het inschakelen van gastdocenten, enige ruimte in de belasting te maken.

Bij aanstelling en bevordering wordt volgens de commissie voldoende rekening gehouden met didactische vaardigheden, al weegt het onderzoek nog steeds zwaarder dan het onderwijs.

De faciliteiten in het kader van didactische scholing van docenten zijn voldoende.

9. Internationalisering

De opleiding heeft volgens de zelfstudie van bij de lancering deelgenomen aan de Europese uitwisselingsprojecten voor studenten. Gezien de geringe belangstelling heeft de vakgroep het netwerk waarvan deel werd uitgemaakt inmiddels verlaten. Ook de instroom van buitenlandse studenten is zeer beperkt. Wel lopen de studenten in de licenties kijkstages in het buitenland, worden buitenlandse studiebezoeken georganiseerd en komen er met dezelfde doelstellingen buitenlandse studenten naar de VUB. Ook zijn er, in het kader van ontwikkelingssamenwerking, akkoorden op het vlak van onderwijs met de Universit  Mohammed V (Rabat, Marokko), China en het Centro de Formento del Desarrollo Infantil (La Paz, Bolivi ). Momenteel wordt opnieuw gewerkt aan het opstarten van uitwisselingsmogelijkheden in het kader van Erasmus.

Verder geven jaarlijks een aantal buitenlandse gastdocenten lessenreeksen aan de VUB.

De deelname van studenten aan internationale uitwisselingsprogramma's is volgens de commissie momenteel nog te gering. Ook de internationale contacten van de leden van het ZAP zijn voor verbetering vatbaar. De commissie kan de plannen om de internationale samenwerking te intensiveren enkel maar ondersteunen.

Aanbeveling: Voer de plannen uit om de internationale samenwerking te intensiveren.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De commissie is van oordeel dat de zelfstudie voldoende kritisch en analytisch is. Ze was voor de commissieleden voldoende informatief, maar de gesprekken tijdens het bezoek waren onmisbaar om de commissie een evenwichtig beeld van de opleiding te geven.

10.2. De interne kwaliteitszorg

Volgens de zelfstudie kadert het facultair beleid i.v.m. kwaliteitszorg in de algemene beleidslijnen van de VUB. De centrale Commissie Kwaliteitszorg is verantwoordelijk voor de evaluatie van de programma's en de opleidingsonderdelen. De VUB heeft hierbij geopteerd voor een systeem waarbij in ieder opleidingsjaar via probleemsignalering volgens het systeem van 'management by exception' eventuele tekenen worden aangeduid. Indien nodig kan dan door bijkomende, uitgebreide evaluaties het probleem grondig worden geanalyseerd en geremedieerd. Daarnaast geldt het principe van evaluaties per opleiding voorafgaand aan en na een visitatie. Verder wordt elke opleiding om de vier jaar geëvalueerd op het niveau van de opleidingsonderdelen.

Op centraal niveau is tevens een Commissie Curriculum actief, die zich bezig houdt met de curriculumopbouw, definiëring van doelstellingen en eindtermen, bepaling van studietijd en studiepunten, ...

Op facultair niveau wordt het onderwijsbeleid behartigd door de Vakgroepraad, die een adviseerende bevoegdheid heeft naar de facultaire Opleidingsraad toe, die op zijn beurt de Faculteitsraad adviseert.

De procedures voor curriculumherziening en -innovatie functioneren voldoende adequaat. Hetzelfde geldt voor de werking van de Opleidingsraad. De studenten worden voldoende bij de besluitvorming betrokken. De studenten met wie de commissie heeft gesproken, voelden zich op een constructief-kritische manier bij de opleiding betrokken.

De procedure voor onderwijsevaluatie tenslotte functioneert voldoende. De studenten worden op adequate wijze bij de evaluatie betrokken.

1. Onderwijsfilosofie

De opleiding sociale en culturele agogiek is er volgens de zelfstudie op gericht agogen te vormen die 'op professionele wijze groepen mensen ondersteunen om zelf actief de kwaliteit van hun bestaan te verbeteren en hun deelname op allerlei maatschappelijke terreinen te vergroten. De opleiding spitst zich dan ook toe op de rol van 'tussenpersoon' die agogen moeten kunnen vervullen. Dit intermediaire karakter uit zich zowel in situaties waarbij meerdere individuen en groepen met elkaar in een problematische verhouding staan als tussen mens en maatschappij. Het agogisch actiegebied bij uitstek vormt het sociaal-cultureel werkveld.' ... 'De agogische invalshoek nodigt uit tot een verscherpte reflectie op en uitdieping van de eigen volwassen vormgeving met terzake prioritaire aandacht voor kwetsbare bevolkingsgroepen.' Hierbij 'beklemtoont de VUB nadrukkelijk de educatief beheersbare aspecten van het agogisch proces en verschuift aldus welzijnsgerichtheid naar een ondersteunend achtergrondgegeven.'

De visitatiecommissie is van oordeel dat de algemene doelstellingen en eindtermen in de zelfstudie voldoende helder en duidelijk zijn geformuleerd. De doelstellingen per optie en per afzonderlijk opleidingsonderdeel zijn volgens de commissie niet voldoende duidelijk omschreven.

Aanbeveling: Omschrijf de doelstellingen per optie en per opleidingsonderdeel voldoende duidelijk.

De doelstellingen kunnen volgens de commissie in de gegeven omstandigheden en met de gegeven middelen voldoende worden bereikt, al wordt de realisatie van de doelstellingen sterk bemoeilijkt door het tekort aan menskracht waarmee de opleiding te kampen heeft (zie 8.).

De doelstellingen kunnen worden getypeerd als doelstellingen voor een universitaire opleiding, en onderscheiden zich van de doelstellingen van een hogeschoolopleiding.

De doelstellingen en eindtermen beantwoorden voldoende aan de doelstellingen en eindtermen die door de commissie werden geformuleerd in haar referentiekader.

Wat de bekendheid van de doelstellingen bij studenten betreft, is nog verbetering mogelijk. Vooral de identiteit en het beroepsprofiel van de agoog is voor hen niet voldoende duidelijk, wat maakt dat de studenten zich vragen stellen bij de legitimiteit van de opbouw van het programma.

Aanbeveling: Verbeter de bekendheid van de doelstellingen bij de studenten.

Ook wat de vertaling van de doelstellingen en eindtermen in het programma betreft, kan nog een en ander worden verbeterd. Momenteel is het programma nog vrij gefragmentariseerd, en is er geen duidelijk eigen kerncurriculum.

Aanbeveling: Ontwikkel een eigen kerncurriculum.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

Het programma van de in Vlaanderen unieke opleiding sociale en culturele agogiek bestaat uit twee cycli. Zowel de eerste cyclus, de kandidaturen, als de tweede cyclus, de licenties, omvat twee studiejaar.

De kandidaturen zijn gemeenschappelijk voor alle studenten. Vanaf de eerste licentie kiezen de studenten uit twee opties: sociale en culturele agogiek, of vrijetijdsagogiek. De programma's van de licenties zijn opgebouwd uit een aantal algemene opleidingsonderdelen voor de twee opties gezamenlijk, een aantal verplichte opleidingsonderdelen afhankelijk van de gekozen optie, en een aantal vrije keuzevakken. Daarnaast lopen de studenten in de eerste licentie een stage, en schrijven ze in de tweede licentie een eindverhandeling.

De visitatiecommissie is van oordeel dat inzake het evenwicht en de samenhang van het programma nog verbetering noodzakelijk is. Het samenbrengen van verschillende disciplines in één programma betekent op zich wel een rijkdom, maar een structurele integratie van deze disciplines is onontbeerlijk. Ook het in één opleiding samengaan van de specialisaties sociaal-culturele agogiek en vrijetijdsagogiek is op zich positief, al dienen beide richtingen meer bij elkaar te worden betrokken. De commissie acht het wenselijk de samenhang tussen beide te herstellen.

Ook meent de commissie dat er onvoldoende progressie in de moeilijkheidsgraad van de opleiding zit. Tot in de licenties zijn er teveel vakken op inleidend niveau in het programma opgenomen.

Tenslotte meent de commissie dat er in het programma voldoende zinvolle keuzemogelijkheden aanwezig zijn.

-
- Aanbeveling:*
- Bouw in het programma een moment in waarop de verschillende betrokken disciplines worden geïntegreerd.*
 - Versterk de samenhang tussen de sociaal-culturele richting en de richting vrije tijd.*
 - Zorg voor voldoende progressie in de moeilijkheidsgraad van de opleiding.*
-

2.2. De inhoud van het programma

De visitatiecommissie meent dat het programma van de opleiding sociale en culturele agogiek in zijn geheel genomen van voldoende niveau is. Het actualiteitsgehalte van het programma is voor verbetering vatbaar. Meer bepaald moet het programma in overeenstemming worden gebracht met de huidige stand van de wetenschappelijke kennis, en moet de onderlinge samenhang verbeteren.

Aanbeveling: Actualiseer het programma.

Het niveau van de opleidingsonderdelen, zowel de algemene als de specialisatie-opleidingsonderdelen en dit zowel in de eerste als in de tweede cyclus, is volgens de commissie voldoende tot goed, al acht de commissie, naast de momenteel geboden verbreding, meer verdieping wenselijk. In het bijzonder in de eerste cyclus is de functionaliteit van de steunvakken naar de opleiding agogiek toe voor de studenten niet altijd voldoende duidelijk. Het verband met de agogiek wordt in deze opleidingsonderdelen, die dikwijls worden toegeleverd van buiten de vakgroep, niet steeds voldoende gelegd. Verder heeft de commissie ook vastgesteld dat een aantal opleidingsonderdelen inhoudelijk met elkaar overlapt.

De multiculturele invalshoek in het programma wordt door de commissie ten zeerste gewaardeerd.

-
- Aanbeveling:*
- Breng meer verdieping aan in het programma.*
 - Verduidelijk de functionaliteit van de steunvakken in de eerste cyclus.*
 - Werk de overlapping tussen verschillende opleidingsonderdelen weg.*
-

De terugkoppeling van het wetenschappelijk onderzoek naar het onderwijs lijkt de commissie binnen de optie vrijetijdsagogiek in het algemeen te volstaan. Voor het kerngebied van de optie sociale en culturele agogiek is dit een zorgpunt, omdat men daar vrij weinig aan eigen onderzoek toekomt.

2.3. Gebruikte werkvormen

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvormen en -middelen die worden gehanteerd voldoende adequaat zijn gegeven de onderwijsdoelstellingen, en doorgaans op bevredigende wijze worden gebruikt. Wel heeft de commissie vernomen dat het regelmatig voorkomt dat de syllabi slechts zeer laat in het academiejaar ter beschikking van de studenten worden gesteld.

Aanbeveling: Zorg dat de syllabi tijdig ter beschikking van de studenten staan.

Er is een vrij traditioneel maar in het algemeen voldoende gevarieerd aanbod van onderwijsvormen en -middelen voorhanden. Er zou nog meer variatie in de onderwijsvormen en -middelen kunnen worden aangebracht, onder meer door de inschakeling van informatie- en communicatietechnologie. Verder heerst er nog overwegend een 'syllabuscultuur': de commissie heeft de indruk dat nog te veel nadruk wordt gelegd op het gebruik van syllabi en intern geschreven dictaten, waardoor de studenten te weinig verplicht worden meer algemene bronnen bij de studie te betrekken. De commissie meent dat in het algemeen de leeromgeving en het zoeken naar aangepast leermateriaal nog meer aandacht verdienen.

Aanbeveling: Vergroot de variatie in de onderwijsvormen, onder meer door de inschakeling van informatie- en communicatietechnologie.

2.4. Toetsing

De examens zijn volgens de commissie doorgaans van voldoende niveau. Ze zijn in het algemeen voldoende gericht op het toetsen van inzicht, al wordt in de eerste cyclus van de studenten toch nog voornamelijk reproductie van kennis verwacht.

De examenvormen zijn voldoende in overeenstemming met de inhoud en de doelstellingen van de opleidingsonderdelen. De wijze van beoordeling van de examens lijkt goed.

Tenslotte meent de commissie dat de organisatie van de examens in het algemeen voldoende adequaat verloopt, al doen er zich op dit vlak wel een aantal praktische problemen voor, voornamelijk omdat de studenten een relatief groot aantal vakken buiten de vakgroep sociale en culturele agogiek moeten volgen, en zich ten gevolge daarvan moeten aanpassen aan de examenregeling voor studenten uit andere studierichtingen.

2.5. Vaardigheden van studenten

De visitatiecommissie is van mening dat de studenten voldoende mogelijkheden aangrijpen om het probleemoplossend vermogen te ontwikkelen. Het onafhankelijk en kritisch denken en het zelfstandig leren en werken worden daardoor bevorderd.

De mogelijkheden die worden geboden om zicht te krijgen op de samenhang tussen de opleiding en de latere beroepsuitoefening, kunnen nog verbeteren. Met name is het beroepsprofiel voor de studenten niet voldoende duidelijk.

Aanbeveling: Schep meer duidelijkheid in de samenhang tussen de opleiding en de latere beroepsuitoefening.

Verder is de commissie van mening dat het programma voldoende mogelijkheden biedt voor het aanleren van een attitude van 'life-long learning'.

De aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van schriftelijke en mondelinge uitdrukkingsvaardigheid in de moedertaal volstaat.

Ook aan het bijbrengen van vaardigheden in vreemde talen wordt in het algemeen voldoende aandacht besteed. Dit gebeurt voornamelijk indirect, via het bestuderen van anderstalige literatuur.

De aandacht voor het bijbrengen van computervaardigheden volstaat eveneens.

De aandacht die wordt besteed aan het bijbrengen van sociale vaardigheden tenslotte is volgens de commissie goed.

3. Stage en eindverhandeling

3.1. Stage

In de eerste licentie lopen de studenten een stage van 380 uren. Volgens de zelfstudie heeft de stage als doelstelling de studenten de gelegenheid te bieden 'om de theoretische inzichten die opgedaan werden in de loop van de opleiding te toetsen aan de realiteit van de beroepspraktijk, en hieruit een aantal conclusies en leerpunten te distilleren. Als algemene doelstellingen van de stage gelden: het opdoen van kennis aangaande de praktijk van het agogisch werken in het algemeen, en specifiek aangaande de werking van de gekozen stageplaats en het werkingsterrein waar deze zich situeert; het ontwikkelen van zelfkennis met betrekking tot de eigen mogelijkheden en beperkingen tot het uitoefenen van een functie in dit werkingsterrein; het verder ontwikkelen van de voor het gekozen werkingsterrein noodzakelijke agogische vaardigheden.'

De commissie is van mening dat de stages van voldoende niveau zijn. Ook het relatieve gewicht ervan binnen de opleiding volstaat. Wel interfereert de stage momenteel nog al eens met de colleges, waardoor de studenten genoodzaakt zijn een deel van de colleges te missen. Het verdient aanbeveling de mogelijkheid na te gaan enkele dagen per week collegevrij te houden, zodat de stage op die dagen kan worden gepland.

De begeleiding van de stage verloopt, voornamelijk als gevolg van de personeelssituatie, niet optimaal. De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de stage volstaan.

Aanbeveling:

- Zoek een oplossing voor de interferentie van de stage en de colleges, bijvoorbeeld door enkele dagen per week collegevrij te houden.*
 - Zoek een oplossing voor de problemen die zich, voornamelijk ten gevolge van de onderbestaffing, voordoen met de begeleiding van de stage.*
-

3.2. Eindverhandeling

In de tweede licentie dienen de studenten een eindverhandeling te schrijven. De bedoeling hiervan volgens de zelfstudie is dat de studenten een echte bijdrage, hoe bescheiden ook, leveren aan de agogische wetenschappen. Concreet houdt dit in dat de wetenschappelijke kennis binnen het terrein van de agogiek moet toegenomen zijn na het tot stand komen van de verhandeling, hoe klein deze toename ook mag zijn.

Op basis van de steekproef van eindverhandelingen die de commissie heeft bestudeerd, komt zij tot de vaststelling dat het gemiddelde niveau ervan voldoende is, al dient de onderzoeksmethodologie in het algemeen nog verbeterd te worden. Het relatieve gewicht van de eindverhandeling binnen de opleiding is goed. Wel heeft de commissie vastgesteld dat een aantal van de door haar geraadpleegde werken zeer omvangrijk was. Het lijkt haar wenselijk het aantal pagina's strikt af te bakenen.

De begeleiding van de eindverhandeling verloopt niet optimaal. Er is wel een groter potentieel aan begeleiders dan enkel de stafleden verbonden aan de eigen vakgroep, maar dit impliceert dat een aantal lesgevers regelmatig eindverhandelingen buiten de eigen specialisatie moet begeleiden. Ook de onderzoeksmethodologische voorbereiding op de eindverhandeling moet worden verbeterd.

Aanbeveling:

- Zoek een oplossing voor de problemen die zich voordoen met de begeleiding van de eindverhandeling.*
 - Versterk de onderzoeksmethodologische voorbereiding van de studenten op de eindverhandeling.*
-

De gehanteerde criteria van beoordeling van de eindverhandeling voldoen. Wel heeft de commissie vastgesteld dat een aantal van de door haar geraadpleegde werken duidelijk overgewaardeerd was. Ook meent ze dat het mogelijk moet zijn de eindverhandeling door minder personen te laten beoordelen, zodat hierdoor meer ruimte vrijkomt voor de begeleiding ervan of voor andere onderwijsactiviteiten.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantal studenten

Tabel 1: Aantal studenten sociale en culturele agogiek in de periode '88-'89 t.e.m. '97-'98

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'88-'89	9	15	20	36	18
'89-'90	11	22	26	17	29
'90-'91	8	15	29	28	16
'91-'92	20	26	26	24	24
'92-'93	16	26	25	19	25
'93-'94	31	46	40	21	18
'94-'95	55	71	50	33	23
'95-'96	56	78	59	41	35
'96-'97	57	80	57	53	50
'97-'98	58	80	70	50	58

Het aantal generatiestudenten sociale en culturele agogiek is de laatste tien jaar nagenoeg constant toegenomen, al zet deze stijging zich sinds het academiejaar '94-'95 trager voort dan in de voorafgaande academiejaren. Ook in het totaal van de eerste kandidatuur en in de hogere studiejaren kan globaal genomen een stijgende tendens worden vastgesteld.

Het aandeel van de vrouwelijke studenten bedraagt gemiddeld ongeveer 70 à 75%.

4.2. Slaagcijfers en rendementen

Tabel 2: Slaagpercentages studenten sociale en culturele agogiek in de periode '87-'88 t.e.m. '96-'97 (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	1e lic	2e lic
'87-'88	50,0	40,0	84,0	59,3	90,0
'88-'89	44,4	46,7	70,0	77,8	77,8
'89-'90	63,6	54,5	96,2	76,5	89,7
'90-'91	50,0	60,0	82,8	78,6	75,0
'91-'92	55,0	50,0	76,9	95,8	91,7
'92-'93	25,0	30,8	80,0	78,9	84,0
'93-'94	48,4	45,7	80,0	95,2	83,3
'94-'95	58,2	56,3	81,6	97,0	78,3
'95-'96	53,6	57,7	91,5	92,7	65,7
'96-'97	61,4	57,5	93,0	92,3	95,9

Over de periode '87-'88 t.e.m. '96-'97 slaagt gemiddeld 51% van de generatiestudenten. Het gemiddelde slaagpercentage in de eerste kandidatuur bedraagt 49,9%. In de daaropvolgende studiejaar neemt het gemiddelde slaagpercentage toe tot 83,6% in de tweede kandidatuur en 84,4% in de eerste licentie. In de tweede licentie daalt het gemiddelde slaagpercentage opnieuw tot 83,1%.

De slaagcijfers zijn, rekening houdende met de vrije toegang tot het hoger onderwijs, volgens de commissie goed, zowel in de eerste kandidatuur als in het vervolg van de opleiding.

4.3. Gemiddelde studieduur

Van de beginnende studenten die uiteindelijk afstuderen, doet gemiddeld ongeveer 68% dit binnen de nominaal voorgeschreven studieduur van vier jaar voor wat betreft het reguliere programma. Van de studenten die afstuderen in het programma met verkorte studieduur, doet gemiddeld ongeveer 89% dit binnen de nominaal voorgeschreven studieduur van drie jaar.

De gemiddelde studieduur is volgens de commissie in overeenstemming met wat binnen de randvoorwaarden mag worden verwacht.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat de overeenstemming tussen de reële en de begrote studietijd in haar totaliteit goed is. De verdeling van de studietijd over en binnen de studiejaar is echter niet steeds voldoende evenwichtig. Zo is het tweede semester doorgaans zwaarder dan het eerste, en is de tweede licentie een flink stuk zwaarder dan de andere studiejaar.

Aanbeveling: Verdeel de studietijd evenwichtiger over en binnen de verschillende studiejaar

De verhouding tussen het aantal contacturen en het aantal uren vereist voor zelfstudie, is volgens de commissie voldoende evenwichtig.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

Volgens de zelfstudie gebeurt de studievoorlichting aan abiturienten door de centrale Dienst Communicatie, die, in overleg met de opleiding, algemene publicaties en de studiegids verspreidt. Daarnaast neemt de opleiding deel aan allerhande activiteiten, zoals infobeurzen, infodagen en de wetenschapsweek. Tijdens de eerste week van het academiejaar wordt voor de beginnende

studenten een onthaalweek georganiseerd, om de studenten kennis te laten maken met de instelling, de begeleidingsfaciliteiten, en de Brusselse omgeving.

De voorlichting aan abiturienten is volgens de commissie goed. Ook de voorlichting tijdens de studies verloopt voldoende adequaat, al zou in de tweede kandidatuur meer informatie over de latere specialisatiemogelijkheden wenselijk zijn.

De studiegids die ter beschikking van abiturienten en studenten wordt gesteld, is niet voor alle opleidingsonderdelen voldoende bruikbaar. Er is geen gedrukte studiegids met informatie over doelstellingen, inhoud, examenvormen, verplichte en aanbevolen literatuur, enzovoort, van de verschillende opleidingsonderdelen beschikbaar, en de informatiefiches die via internet zijn te consulteren, zijn niet voor alle opleidingsonderdelen ingevuld.

Aanbeveling:

- *Verstrek in de tweede kandidatuur meer informatie over de latere specialisatiemogelijkheden.*
 - *Vervolledig de opleidingsonderdeelfiches die via internet zijn te raadplegen. Geef een gedrukte studiegids uit met informatie over de verschillende opleidingsonderdelen.*
-

STUDIEBEGELEIDING

Jaarlijks wordt, voor de aanvang van het academiejaar, een septembercursus 'Kwantitatieve methoden voor humane wetenschappen' georganiseerd voor de beginnende studenten. Verder speelt op het vlak van de begeleiding, zowel de keuzebegeleiding als de studiebegeleiding, de Dienst voor Studieadvies een belangrijke rol. Deze dienst organiseert onder meer trainingen inzake studievaardigheden. Het Zelfstudiecentrum Humane Wetenschappen stelt aanvullend lesmateriaal en materiaal ter voorbereiding van de examens ter beschikking van de studenten. Voor de persoonsgebonden begeleiding staan de Dienst voor Geestelijke Gezondheidszorg en het Centrum voor Sociale, Juridische en Relationele Problemen in.

De studiebegeleiding in de eerste kandidatuur verloopt volgens de commissie niet voldoende gestructureerd. Ook hier speelt het gebrek aan omkadering een rol. Een verdere uitbouw van het Zelfstudiecentrum lijkt in dit opzicht wenselijk. Ook de begeleiding in het vervolg van de opleiding verloopt niet steeds optimaal. Vooral op het vlak van de feedback bij schriftelijke werken doen er zich een aantal tekorten voor.

Aanbeveling: Verbeter de studiebegeleiding, zowel in de eerste kandidatuur als tijdens het vervolg van de opleiding.

6. De faciliteiten

De commissie is van mening dat de onderwijs- en practicumruimten in het algemeen van goed niveau zijn. Ook de computerfaciliteiten die ter beschikking staan van de studenten, zijn goed. Het in de bibliotheek aanwezige tijdschriftenbestand is van goed niveau. Het actualiteitsgehalte van het boekenbestand laat evenwel te wensen over.

7. De afgestudeerden

Uit een onderzoek bij de afgestudeerden in de periode 1994-1998 blijkt dat het grootste gedeelte van hen (65,8%) werkzaam is binnen de sociaal-culturele sector en aanverwante overheden. Hiervan is 30,5% werkzaam in uitgesproken sociale thematieken, 23,2% vervult een cultuurgebonden functie en 9,75% is werkzaam binnen de algemeen sociaal-culturele sector. Daarnaast is 31,7% van de afgestudeerden werkzaam binnen de privé-sector. 19,5% hiervan werkt binnen de algemene privé-sector, 7,3% in de sector media en 4,9% in het personeelsveld.

Contacten met de afgestudeerden worden door de opleiding momenteel niet op een gestructureerde wijze onderhouden. Op informele wijze zijn er wel regelmatig contacten. Ook naar aanleiding van de viering van het 10- en 15-jarig bestaan van de opleiding werden contacten met de afgestudeerden opgenomen. Verder kunnen de afgestudeerden zich aansluiten bij de Oudstudenten Bond van de VUB.

De commissie is van mening dat het, met het aangeboden programma, mogelijk is afgestudeerden van voldoende niveau te leveren, die goed zijn uitgerust voor een vlotte aansluiting op de arbeidsmarkt. De opleiding voldoet duidelijk aan een behoefte van de arbeidsmarkt.

De contacten met de arbeidsmarkt in functie van de opbouw van het programma evenals de contacten met de afgestudeerden in het algemeen zijn goed, zij het dat ze op een niet-gestructureerde wijze verlopen.

Aanbeveling: Structureer de contacten met de arbeidsmarkt en met de afgestudeerden.

8. De staf

De commissie meent dat de omvang van de staf volstrekt ontoereikend is, zowel voor wat betreft de leden van het ZAP, als voor de leden van het AAP, en daarenboven te sterk verspreid is over verschillende faculteiten. Het over twee locaties gespreid zijn van de staf die verantwoordelijk is voor de opleiding, is niet bevorderlijk voor de onderlinge contacten. De commissie heeft kunnen vaststellen dat de omvang van de staf niet mee geëvolueerd is met de grote stijging van de studentenaantallen. Het lijkt haar nochtans vanzelfsprekend dat het personeelsbestand wordt aangepast aan de behoefte.

De onderwijsbelasting van de staf is omwille van deze onderbezetting te zwaar, en een aantal taken komt hierdoor in het gedrang, onder meer de begeleiding van stages en eindverhandelingen en het geven van feedback bij schriftelijke werken. Deze onderbestaffing gaat ook ten koste van het eigen onderzoek. Ook het aanbod aan opleidingsonderdelen door de vakgroep zelf is noodgedwongen beperkt, waardoor een relatief groot aantal opleidingsonderdelen van buitenaf in het programma moet worden opgenomen. Wel denkt de commissie dat door een verschuiving van prioriteiten een zekere ruimte zou kunnen worden vrijgemaakt. Ook de inschakeling van gastdocenten zou mogelijkheden kunnen bieden.

Voor de sociale en culturele agogiek wordt een gedeelte van de taken overgenomen door vrijwilligers, maar de commissie is van mening dat deze situatie eigenlijk onaanvaardbaar is, en zeker geen belemmering mag vormen om de kern van eigen personeelsleden op peil te brengen.

Aanbeveling: Een uitbreiding van de staf verdient absolute voorrang. Tracht in afwachting hiervan, door een verschuiving van prioriteiten en door de inschakeling van gastdocenten, enige ruimte in de belasting te maken.

Verder wenst de commissie op te merken dat de door haar voorgestelde inhoudelijke integratie van sociale, culturele en vrijetijdsagogiek (zie 2.1.) gevolgen kan hebben voor de organisatorische positionering en vormgeving van de opleiding. Hierbij acht de commissie het belangrijk dat de opleiding, gezien haar uniciteit, als volledige academische opleiding van twee cycli blijft bestaan. Wel meent ze dat vakgebieden uit andere faculteiten de continuïteit van deze opleiding zouden kunnen helpen waarborgen.

Aanbeveling: Ga na welk het meest optimale organisatorische verband voor de opleiding is.

Bij aanstelling en bevordering wordt volgens de commissie voldoende rekening gehouden met didactische vaardigheden, al weegt het onderzoek nog steeds zwaarder dan het onderwijs. De faciliteiten in het kader van didactische scholing van docenten zijn voldoende.

9. Internationalisering

De opleiding heeft volgens de zelfstudie van bij de lancering deelgenomen aan de Europese uitwisselingsprojecten voor studenten, en was in 1987 stichtend lid van het European Leisure Studies Group-netwerk en vervulde een pioniersrol op dit terrein. Via dit netwerk brengt jaarlijks 20 à 30% van de studenten van de eerste licentie een gedeelte van de studies door in het buitenland. Het aantal buitenlandse studenten dat naar de VUB komt, is kleiner. Onder dit netwerk wordt ook docentenmobiliteit georganiseerd, aan curriculumontwikkeling gedaan, en intensieve programma's georganiseerd. Ook buiten dit Erasmus-netwerk worden er buitenlandse excursies georganiseerd.

De deelname van studenten aan internationale uitwisselingsprogramma's is volgens de commissie goed. Hetzelfde geldt voor de internationale contacten van de leden van het ZAP. De organisatie van de internationale uitwisseling van studenten en stafleden verloopt eveneens goed. Wel kan het feit dat de Erasmusuitwisselingen plaatsvinden in hetzelfde jaar als de stage, voor de studenten organisatorische problemen met zich meebrengen. Een concentratie van de stage in het tweede semester zou hiervoor een oplossing kunnen bieden.

Aanbeveling:

- Zoek een oplossing voor de problemen die zich kunnen voordoen ten gevolge van het feit dat de stage en de Erasmusuitwisseling in hetzelfde studiejaar plaatsvinden, bijvoorbeeld door de stage te concentreren in het tweede semester.*
 - Investeer in de opgebouwde netwerken en internationale programma's.*
-

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De commissie is van oordeel dat de zelfstudie voldoende kritisch en analytisch is. Ze was voor de commissieleden voldoende informatief.

10.2. De interne kwaliteitszorg

Volgens de zelfstudie is op centraal niveau de Onderwijsraad verantwoordelijk voor de interne kwaliteitszorg, en meer bepaald de onder de bevoegdheid van deze raad functionerende Commissie Kwaliteitszorg. Voor de conceptuele en logistieke ondersteuning staan de onderwijsondersteunende diensten DOE (Dienst Onderwijsprofessionalisering en Evaluatie) en EDUCO (Multimediale Eenheid voor Onderwijsondersteuning) in. De VUB heeft geopteerd voor een systeem van vierjarige onderwijsbeoordelingen, aangevuld met een systeem van probleemsignalering via intranet.

Nieuwe initiatieven inzake de organisatie van de opleiding worden ontwikkeld door de Vakgroep-raad, die een adviserende bevoegdheid heeft naar de facultaire Opleidingsraad toe. Deze Opleidingsraad is bevoegd voor het formuleren van voorstellen en adviezen naar de Faculteitsraad toe inzake de opbouw van het programma en de organisatie van de opleiding.

De procedures voor curriculumherziening en -innovatie functioneren voldoende adequaat. Hetzelfde geldt voor de werking van de Opleidingsraad. De studenten worden voldoende bij de besluitvorming betrokken. De studenten waarmee de commissie heeft gesproken, waren zeer enthousiast en voelden zich op een constructief-kritische manier bij de opleiding betrokken.

De procedure voor onderwijsbeoordeling functioneert voldoende. De studenten worden op adequate wijze bij de evaluatie betrokken.

Personalia van de leden van de visitatiecommissie

Prof. dr. W.H.F.W. Wijnen (1934) begon zijn loopbaan aan de Rijksuniversiteit Groningen als wetenschappelijk medewerker bij het Psychologisch Instituut 'Heymans' en als hoofd van het Centrum voor Onderzoek van het Wetenschappelijk Onderwijs (COWOG). In 1971 promoveerde hij op een methode voor het bepalen van de grens tussen voldoende/onvoldoende bij studietoetsen. Van 1973 tot 1977 was hij hoofd van de afdeling Onderwijsontwikkeling en Onderwijsresearch van de Universiteit Maastricht. Sinds 1977 is hij aldaar hoogleraar Ontwikkeling en Onderzoek van het Hoger Onderwijs. In de jaren 1979-1981 was hij Rector Magnificus van de Universiteit Maastricht. Van 1993 tot 1996 maakte hij deel uit van de Stuurgroep Profiel Tweede Fase, die voorstellen formuleerde voor de vernieuwing van de Tweede Fase van het Voortgezet Onderwijs. Deze vernieuwing wordt getypeerd met het begrip 'studiehuis'.

Prof. dr. Th.A.M. Beckers (1941) studeerde sociologie en sociale geografie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Hij werkte geruime tijd als medewerker bij de Vakgroep Sociologie van de Landbouwwuniversiteit in Wageningen, waar hij in 1983 promoveerde op het proefschrift 'Planning voor vrijheid; een historisch-sociologische studie van de overheidsinterventie in recreatie en vrije tijd'. Sinds 1987 is hij als hoogleraar vrijetijdwetenschappen verbonden aan de Katholieke Universiteit Brabant in Tilburg. Hij is tevens programma-directeur van het interdisciplinaire onderzoekscentrum 'Globus. Institute for globalization and sustainabel development'.

Prof. dr. G. De Corte (1940) studeerde af aan de Rijksuniversiteit Gent in de psychologische (1962) en de pedagogische wetenschappen (1964). Hij werd doctor in de pedagogische en de psychologische wetenschappen in 1974. Hij is sinds 1975, eerst als docent, daarna als hoogleraar, verbonden aan het Departement Didactiek en Kritiek van de Universitaire Instelling Antwerpen, en is tevens Voorzitter van dit departement. Zijn onderwijsopdracht binnen de academische initiële lerarenopleiding situeert zich op het vlak van de algemene onderwijskunde, volwasseneneducatie, schoolbeleid, afstandsonderwijs en onderwijs-technologie, en kennismanagement.

Zijn onderzoek heeft voornamelijk betrekking op leeromgevingen in het hoger onderwijs, cognitieve en emotionele stimulering bij residenten 75+ in Rust- en Verzorgingsinstellingen, leeromgevingen voor digitaal ondersteunde bijscholing van werknemers in zorginstellingen, onderwijskundige interfaces van digitale itembanken en elektronische cursussen, en ontwikkeling van een nieuwsoortige zoekstrategie, niet tekstgebonden (= register) maar ideeënnetwerkgebonden (= metaregister).

Prof. dr. B. Spiecker (1943) studeerde pedagogiek aan de Vrije Universiteit te Amsterdam (doctoraalexamen in 1969) en promoveerde op een theoretisch-pedagogische dissertatie in 1974. Hij was korte tijd leraar aan een kweekschool in Alkmaar en aan een sociale academie in Amsterdam. In 1971 werd hij benoemd als medewerker in de vakgroep Theoretische en Historische Pedagogiek van de Vrije Universiteit. Daarnaast was hij tevens als docent verbonden aan het Pedagogisch Seminarium (MO-A- en MO-B-opleidingen). In 1972 studeerde hij enige tijd met een ZWO-beurs aan de Graduate School of Education van de UC Los Angeles. Vanaf 1976 is hij werkzaam aan de Vrije Universiteit Amsterdam, eerst als lector en later als hoogleraar in de theoretische en historische pedagogiek. Begin jaren '80 was hij decaan van de subfaculteit pedagogische en andragogische wetenschappen. Hij publiceerde artikelen en redigeerde boeken op het gebied van de morele, seksuele en politieke opvoeding, en is lid van de redactieraad van een tweetal Engelstalige vakfilosofische tijdschriften. Sinds 1998 is hij bestuurslid van de Association of Moral Education.

Prof. dr. A.Th.G. van Gennep (1937) studeerde, na eerst een opleiding te hebben gevolgd aan de Kweekschool te Heerlen, in de periode 1959-1965 pedagogiek met specialisatie orthopedagogiek aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, waar hij in 1972 promoveerde. In de periode 1958-1965 was hij werkzaam als leerkracht in het gewoon en buitengewoon onderwijs. Daarna werkte hij een aantal jaren als orthopedagoog, tot hij in 1975 wetenschappelijk hoofdmedewerker werd aan de Universiteit Leiden. In de periode 1979-1999 was hij hoogleraar orthopedagogiek, in het bijzonder van de gehandicapte mens, aan de Universiteit van Amsterdam. Sinds 1996 is hij bijzonder hoogleraar zorg voor verstandelijk gehandicapten aan de Universiteit van Maastricht.

Prof. van Gennep is lid van het bestuur van de European Association of Mental Health and Mental Retardation, van de redactieraad van het Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs, en van de redactieraad van het Tijdschrift voor Orthopedagogiek. Hij is ook adviseur van het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn. Tot 1999 was hij Voorzitter van het NVO-werkverband Orthopedagogen in de Verstandelijk Gehandicaptenzorg.

Prof. dr. B. van Gent (1937) studeerde sociale pedagogiek en sociale psychologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij promoveerde in 1973 op het proefschrift *Andragologie en Voorlichting* (Boom, Meppel 1973). Hij was verbonden aan het Instituut voor Wetenschap der Andragogie van de Universiteit van Amsterdam, eerst als organisator van practica op het terrein van sociaal-wetenschappelijk onderzoek en later als wetenschappelijk hoofdmedewerker voor theoretische andragologie en voorlichtingskunde. Hij was tevens studie leider en docent aan de Stichting Nutsseminarium te Amsterdam en redactie-secretaris van het Tijdschrift voor Agologie. Hij is thans hoogleraar aan de Universiteit Leiden waar hij zich de laatste tijd vooral bezighoudt met onderzoek op het gebied van de sociale en culturele vorming van volwassenen. Hij publiceerde vele boeken en artikelen op het gebied van andragologie, volwasseneneducatie, voorlichting en kunst.

Universiteit Gent

Maandag 1 maart 1999

16u - 18u30	intern beraad visitatiecommissie: voorbereiding van het bezoek
19u	informele ontmoeting met een vertegenwoordiging van de academische overheid, het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
20u	avondmaaltijd visitatiecommissie

Dinsdag 2 maart 1999

9u - 9u45	gesprek visitatiecommissie met het faculteitsbestuur, de opstellers van de zelfstudie en de facultair coördinator
9u45 - 10u30	gesprek met de studenten uit de opleidingscommissie en eventuele andere beleidsorganen
10u30 - 11u15	gesprek met leden van het academisch personeel uit de opleidingscommissie en verantwoordelijke interne kwaliteitszorg
11u15 - 11u30	pauze
11u30 - 12u15	gesprek met eerste-cyclusstudenten
12u15 - 13u	gesprek met tweede-cyclusstudenten
13u - 14u	middagmaal
14u - 14u45	gesprek met leden van het assiterend academisch personeel, bursalen en stage-verantwoordelijken
14u45 - 16u	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel eerste cyclus
16u - 16u15	pauze
16u15 - 17u30	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel tweede cyclus
17u30 - 18u15	gesprek met afgestudeerden van de opleiding
18u15 - 19u	nabespreking commissie, gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
19u	informele ontmoeting met opleidingsafgevaardigden
20u	avondmaaltijd visitatiecommissie

Woensdag 3 maart 1999

9u - 10u	bezoek commissieleden onderwijs- en practicumruimten, bibliotheek, computerlokalen e.d.
10u - 10u45	gesprek met verantwoordelijken studieadvies en -begeleiding (facultair en centraal), ombudspersoon, facultair verantwoordelijke internationalisering
10u45 - 11u30	spreekuur en/of aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
11u30 - 11u45	pauze
11u45 - 12u30	gesprek met faculteitsbestuur, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken
12u30 - 13u30	middagmaal
13u30 - 16u30	intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering
16u30 - 17u	mondelinge rapportering

Katholieke Universiteit Leuven

Maandag 8 maart 1999

16u - 18u30	intern beraad visitatiecommissie: voorbereiding van het bezoek
19u	informele ontmoeting met opleidingsafgevaardigden
20u	avondmaaltijd visitatiecommissie

Dinsdag 9 maart 1999

9u - 9u45	gesprek visitatiecommissie met het faculteitsbestuur, de opstellers van de zelfstudie en de facultair coördinator
9u45 - 10u30	gesprek met de studenten uit de permanente onderwijscommissie en eventuele andere beleidsorganen
10u30 - 11u15	gesprek met leden van het academisch personeel uit de permanente onderwijscommissie en verantwoordelijke interne kwaliteitszorg
11u15 - 11u30	pauze
11u30 - 12u15	gesprek met eerste-cyclusstudenten
12u15 - 13u	gesprek met tweede-cyclusstudenten
13u - 14u	middagmaal
14u - 14u45	gesprek met leden van het assiterend academisch personeel, bursalen en stageverantwoordelijken
14u45 - 16u	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel eerste cyclus
16u - 16u15	pauze
16u15 - 17u30	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel tweede cyclus
17u30 - 18u	nabespreking commissie, gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven

18u - 18u45	gesprek met afgestudeerden van de opleiding
19u	informele ontmoeting met een vertegenwoordiging van de academische overheid, het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
20u	avondmaaltijd visitatiecommissie

Woensdag 10 maart 1999

9u - 10u	bezoek commissieleden onderwijs- en practicumruimten, bibliotheek, computerlokalen e.d.
10u - 10u45	gesprek met verantwoordelijken studieadvies en -begeleiding (facultair en centraal), ombudspersoon, facultair verantwoordelijke internationalisering
10u45 - 11u30	spreekuur en/of aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
11u30 - 11u45	pauze
11u45 - 12u30	gesprek met faculteitsbestuur, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken
12u30 - 13u30	middagmaal
13u30 - 16u30	intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering
16u30 - 17u	mondelinge rapportering

Vrije Universiteit Brussel

Maandag 26 april

8u30 - 9u	intern beraad visitatiecommissie: voorbereiding gesprekken
9u - 9u45	gesprek visitatiecommissie met het faculteitsbestuur, de opstellers van de zelfstudie en de facultair coördinator pedagogische wetenschappen
9u45 - 10u30	gesprek met de studenten uit de onderwijscommissie en eventuele andere beleidsorganen pedagogische wetenschappen
10u30 - 11u15	gesprek met leden van het academisch personeel uit de onderwijscommissie en verantwoordelijke interne kwaliteitszorg pedagogische wetenschappen
11u15 - 11u30	pauze
11u30 - 12u15	gesprek met eerste-cyclusstudenten pedagogische wetenschappen
12u15 - 13u	gesprek met tweede-cyclusstudenten pedagogische wetenschappen
13u - 14u	middagmaal visitatiecommissie
14u - 14u45	gesprek met leden van het assiterend academisch personeel, bursalen en stageverantwoordelijken pedagogische wetenschappen
14u45 - 16u	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel eerste cyclus pedagogische wetenschappen
16u - 16u15	pauze
16u15 - 17u30	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel tweede cyclus pedagogische wetenschappen

17u30 - 18u15	gesprek met afgestudeerden van de opleiding pedagogische wetenschappen
18u15 - 19u	nabespreking commissie, gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven sociale en culturele agogiek en pedagogische wetenschappen
19u	informele ontmoeting met een vertegenwoordiging van de academische overheid, het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden sociale en culturele agogiek en pedagogische wetenschappen
20u	avondmaaltijd visitatiecommissie

Dinsdag 27 april

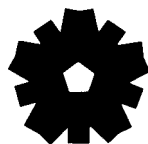
9u - 10u30	intern beraad visitatiecommissie: voorbereiding gesprekken
10u30 - 11u15	gesprek visitatiecommissie met het faculteitsbestuur, de opstellers van de zelfstudie en de facultair coördinator sociale en culturele agogiek
11u15 - 12u	gesprek met studenten uit de onderwijscommissie en eventuele andere beleidsorganen sociale en culturele agogiek
12u - 12u45	gesprek met de leden van het academisch personeel uit de onderwijscommissie en verantwoordelijke interne kwaliteitszorg sociale en culturele agogiek
12u45 - 13u30	middagmaal visitatiecommissie
13u30 - 14u15	gesprek met studenten eerste cyclus sociale en culturele agogiek
14u15 - 15u	gesprek met studenten tweede cyclus sociale en culturele agogiek
15u - 15u45	gesprek met leden van het assiterend academisch personeel, bursalen en stageverantwoordelijken sociale en culturele agogiek
15u45 - 16u	pauze
16u - 17u15	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel eerste cyclus sociale en culturele agogiek
17u15 - 18u30	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel tweede cyclus sociale en culturele agogiek
18u30 - 19u15	gesprek met afgestudeerden van de opleiding sociale en culturele agogiek
19u15	informele ontmoeting met opleidingsafgevaardigden sociale en culturele agogiek en pedagogische wetenschappen
20u30	avondmaaltijd visitatiecommissie

Woensdag 28 april

9u - 10u	bezoek commissieleden onderwijs- en practicumruimten, bibliotheek, computerlokalen e.d. sociale en culturele agogiek en pedagogische wetenschappen
10u - 10u45	gesprek met verantwoordelijken studieadvies en -begeleiding (facultair en centraal), ombudspersoon, facultair verantwoordelijke internationalisering sociale en culturele agogiek en pedagogische wetenschappen
10u45 - 11u30	spreekuur en/of aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie sociale en culturele agogiek en pedagogische wetenschappen
11u30 - 11u45	pauze
11u45 - 12u30	gesprek met faculteitsbestuur, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken sociale en culturele agogiek en pedagogische wetenschappen
12u30 - 13u30	middagmaal visitatiecommissie
13u30 - 16u30	intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering
16u30 - 17u	mondelinge rapportering sociale en culturele agogiek en pedagogische wetenschappen

Exemplaren van dit rapport kunnen tegen betaling verkregen worden op het VL.I.R.-secretariaat, Egmontstraat 5, 1000 Brussel (tel. 02/512 91 10).

Wettelijke Depot: D/1999/2939/12

Vlaamse Interuniversitaire Raad
Egmontstraat 5 – 1000 Brussel
Tel (02) 512 91 10 – Fax (02) 512 29 96.

